

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN
YETİŞKİNLERDE KİŞİLERARASI YETKİNLİK
DÜZEYLERİ İLE YAKIN İLİŞKİLERDEKİ
YAŞANTILAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Mert GÜL

Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Atilla TEKİN

İstanbul – 2019

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN
YETİŞKİNLERDE KİŞİLERARASI YETKİNLİK
DÜZEYLERİ İLE YAKIN İLİŞKİLERDEKİ
YAŞANTILAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mert GÜL

Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Atilla TEKİN

İstanbul – 2019

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Mert GÜL tarafından hazırlanan "**Madde Kullanan ve Kullanmayan Yetişkinlerde Kişilerarası Yetkinlik Düzeyleri ile Yakın İlişkilerindeki Yaşantılar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 25.09.2019

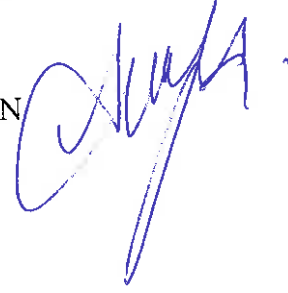
(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi : Dr. Öğretim Üyesi Atilla TEKİN
: Haliç Üniversitesi (Danışman)

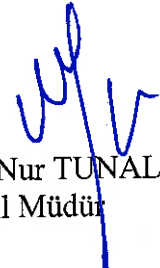
Jüri Üyesi : Dr. Öğretim Üyesi Ayşegül YETKİN TEKİN
: Haliç Üniversitesi

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Ali DAYI
: Beykent Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Nur TUNALI
Vekil Müdür

MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN YETİŞKİNLERDE KİŞİLERARASI YETKİNLİK DÜZEYLERİ İLE YAKIN İLİŞKİLERDEKİ YAŞANTILAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ORIJINALLIK RAPORU

% **11**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **4**

İNTERNET
KAYNAKLARI

% **2**

YAYINLAR

% **10**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Meliksah University Öğrenci Ödevi	% 2
2	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	% 1
3	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	% 1
4	Submitted to Üsküdar Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
5	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
6	egitimvebilim.ted.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
7	acikerisim.pau.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1

30/09/2019

TEZ ETİK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Madde Kullanan Ve Kullanmayan Yetişkinlerde Kişilerarası Yetkinlik Düzeyleri İle Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Atilla Tekin’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Mert Gül

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması madde kullanan ve kullanmayan kişilerin yetkinlik düzeyleri ile yakın ilişkilerini incelemek için yazılmıştır. Tez konumu belirlerken staj yaptığım kurumlarda yaşananların etkisini vurgulamam gerekir. Ölçekleri uyguladığım Üsküdar Belediyesi'ne bağlı sağlıklı yaşam merkezine teşekkürlerimi iletmekle beraber değerli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana destek olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Atilla Tekin'e ayrıca teşekkür ederim.

Eylül 2019

Mert GÜL

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ETİK BEYANI	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
SEMBOLLER.....	vi
ÇİZELGELER.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Hipotezi.....	4
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Madde Bağımlılığı	5
2.1.1. Psikolojik Bağımlılık	6
2.1.2. Fiziksel Bağımlılık.....	6
2.1.3. Madde Bağımlılığının Tarihçesi	7
2.1.4. Madde Bağımlılığının Epidemiyolojisi.....	8
2.1.5. Madde Bağımlılığı Nedenleri.....	9
2.1.5.1. Psikolojik Etkenler.....	9
2.1.5.2. Kalıtsal Etkenler	10
2.1.5.3. Çevresel Etkenler	11
2.1.6. DSM V Tanı Ölçütüne Göre Madde Bağımlılığı Kriterleri	12
2.1.7. Madde Bağımlılığının Tedavisi	13
2.2. Kişilerarası Yetkinlik	15
2.2.1. Sosyal Zekâ, Duygusal Zekâ ve Duygusal Yeterlik	15
2.2.2. Sosyal Yetkinlik ve Sosyal Beceri	17
2.2.3. Yetkinlik ve Kişilerarası Yetkinlik	18
2.3. Bağlanma	21
2.3.1. Bağlanma Kuramı	22
2.3.2. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma	25
2.3.2.1. Bebeklik ve Çocuklukta Bağlanma.....	26

2.3.2.2. Ergenlikte Bağlanma.....	29
2.3.2.3 Yetişkinlikte Bağlanma.....	30
2.3.3. Yetişkin Bağlanma Stilleri.....	30
2.3.3.1. Güvenli Bağlanma.....	32
2.3.3.2. Korkulu Bağlanma.....	33
2.3.3.3. Saplantılı Bağlanma.....	34
2.3.3.4. Kayıtsız Bağlanma.....	35
3. YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın Amacı.....	36
3.2. Araştırmanın Modeli.....	36
3.3. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri.....	36
3.4. Evren ve Örneklem.....	37
3.5. Veri Toplama Araçları.....	37
3.5.1. Sosyodemografik Bilgi Formu.....	38
3.5.2. Madde Kullanımı Değerlendirme Ölçeği.....	38
3.5.3. Kişilerarası Yeterlik Ölçeği.....	38
3.5.4. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Kısa Formu.....	39
3.6. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları.....	39
3.7. Verilerin Analizi.....	39
4. BULGULAR.....	41
5. TARTIŞMA.....	46
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	51
7. KAYNAKLAR.....	53
8. EKLER.....	64
9. ÖZGEÇMİŞ.....	68

KISALTMALAR

AMATEM: Alkol Madde Bağımlılığı Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi

BAPİ-K : Bağımlılık Profil İndeksi Klinik Formu

DSM : Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

DSÖ : Dünya sağlık örgütü

INCB : The International Narcotics Control Board

SDS : Safety Data Sheet

SS : Standart sapma

VAS : Vizuel analog skala

TUBİM : Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi

UNODC : United Nations Office on Drugs and Crime

YİYÖ-KF : Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Kısa Formu

SEMBOLLER

\bar{x}	: Aritmetik Ortalama
n	: Veri Sayısı
p	: Olası Hata Miktarı
r	: Korelasyon Kat Sayısı

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa No.
Çizelge 3. 1. Veri Normallik Testleri.....	39
Çizelge 4. 1. Çalışma ve Kontrol Grubu Arasında Demografik Özelliklerin Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar	41
Çizelge 4. 2. Çalışma ve Kontrol Grubunun Kişilerarası Yetkinlik ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Yönünden Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	44
Çizelge 4. 3. Çalışma Grubunda Madde Bağımlılığı ile Kişilerarası Yetkinlik ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Arasındaki İlişkiler	45

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Mert GÜL
Anabilim Dalı : Psikoloji
Programı : Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Atilla TEKİN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Eylül 2019

MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN YETİŞKİNLERDE KİŞİLERARASI YETKİNLİK DÜZEYLERİ İLE YAKIN İLİŞKİLERDEKİ YAŞANTILAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmada, madde bağımlılığı olan ve olmayan yetişkinlerin kişilerarası yetkinlik düzeylerinin ve yakın ilişkilerindeki yaşantılarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte madde bağımlılığı olan kişilerde bağımlılık düzeyinin kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerindeki yaşantılar üzerine etkisinin incelenmesi araştırmanın bir diğer hedefidir. Araştırma kapsamında madde bağımlılığı olan 88 yetişkin ve madde bağımlılığı olmayan 66 yetişkin olmak üzere toplam 154 katılımcıya sosyodemografik bilgi formu ile birlikte Madde Kullanımı Değerlendirme Ölçeği, Kişilerarası Yeterlik Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Kısa Formu uygulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre madde kullanan bireylerde kişilerarası yetkinlik faktörlerinden gücünü ortaya koyma, çatışma çözme ve duygusal destek sağlama madde kullanmayanlardan düşüktür. Madde kullanan grupta kaçınmacı ve kaygılı bağlanma madde kullanmayanlardan daha yüksektir. Bununla birlikte madde kullanan bireylerde madde kullanım düzeyi ile gücünü ortaya koyma, çatışma çözme ve duygusal destek sağlama arasında negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar madde kullanımının bireylerde kişilerarası yetkinliği azaltırken, kaygılı ve kaçınmacı bağlanmayı artırdığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Madde bağımlılığı, kişilerarası yetkinlik, yakın ilişkilerde yaşantılar.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Mert GÜL
Field : Psychology
Program : Clinical Psychology
Supervisor : Dr. Atilla TEKİN
Degree Awarded and Date : Master – September 2019

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERPERSONAL COMPETENCE LEVELS AND EXPERIENCE IN CLOSE RELATIONSHIPS AMONG DRUG ADDICTED AND NONADDICTED

ABSTRACT

In this study, it was aimed to compare the interpersonal competence levels and experiences in close relationships of adults with and without substance addiction. In addition, the aim of the study is to investigate the effect of addiction level on interpersonal competence and experiences in close relationships among substance addicts. Within the scope of the research, sociodemographic information form, substance use assessment scale, interpersonal competence scale and experiences in close relationships scale were applied to 154 participants, 88 adults with substance addiction and 66 adults without substance addiction.

According to the findings obtained from the research revealing their strength, conflict resolution and providing emotional support which are the interpersonal competence factors is lower among individuals who use substance. Avoidant and anxious attachment was higher in substance abuse group than non-substance abuse group. However, a negative relationship was found between substance use level and demonstration of power, conflict resolution and emotional support in substance users. These results show that substance use decreases interpersonal competence and increases anxious and avoidant attachment.

Key Words: Substance abuse, interpersonal competence, experiences in close relationships.

1. GİRİŞ

Bağımlılık, günümüzün en önemli sorunlarından bir tanesi olan patolojik bir davranıştır, bireyin çevresel, fiziksel ve psikolojik yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Bağımlılık, eski dönemlerde yalnızca çevreden duyulan, televizyonda izlenen bir durumken, günümüzde her alanda bağımlı kişileri ve bağımlılık kavramını görmek mümkündür (Taşkent, 2010).

Kelime anlamı olarak bağımlılık, nesne ve birey arasında, bireyin seçimiyle kurulan, süreklilik özelliği olan bir ilişkidir. Bu ilişki bireyin seçimiyle başlasa da zaman içerisinde kişi, özerkliğini kaybedebilmektedir. Bağımlılık geliştiği zaman ortadan kalkan özellik, kişinin kendisinde daha önceden bulunmayan davranış ve tutumlar geliştirmesine neden olmaktadır (Barış, 1994).

Madde bağımlılığı; çeşitli şekillerde elde edilen, bilişsel ve duygusal algılamayı içeren, beynin diğer işlevlerinde değişikliklere yol açan tüm kimyasal maddelere olan bağımlılıktır (Koçum, 2012). DSÖ'nün madde bağımlılığıyla ilgili belirttiği özellikler; maddeyi kullanma isteği karşısında mantığın devreden çıkması, iradenin kaybolması, doz artışının engellenememesi, bireyin maddeye tamamen bağımlı olması, kişiliğin tamamen çökmesi, psikolojik ve fiziksel olabilen ya da ölümle sonuçlanan zararın oluşmasıdır (Geramian ve ark., 2012).

Son yıllarda ortaya çıkan çeşitli sentetik maddelerin kullanılması, ölüme kadar giden pek çok olumsuzluğa yol açmaktadır. Bağımlılık yapan maddeler, ayrı bir patoloji olarak ele alınmaktadır ve ikili ilişkilere zarar veren bu durumla bazı insanlar baş edememektedir. Bu eksiklik ve yetersizliklerin nelere ve nasıl sonuçlara neden olabileceği, düşünülmesi gereken önemli bir konudur. Türkiye'de yapılan çalışmalarda maddenin olumsuz etkilerinden bahsedilmiş ancak yakın ilişkilerle ilişkisi derinlemesine incelenmemiştir.

Pek çok yakın ilişki şiddetli geçimsizlik, iletişimsizlik ve arada bulunan çeşitli parametreler yüzünden bitebilmektedir. Bu ilişkilerdeki yetersizlikler, bazen yetişkinlerin hayatının tümünü etkileyebilmektedir. Bu durumlarla başa çıkabilmek ve tolere edebilmek, üstünde durulması gereken bir başka konudur. Uyuşturucu ve alkol kullanan kişiler üzerinde yapılan Beck Depresyon Ölçeğine göre depresyon düzeyi

düşük olan kişiler, düşük bağımlılık düzeyine sahiptir (Sonne ve ark., 2010). Bağımlılık, içme geçmişi, psikososyal kaynaklar, maddenin kötüye kullanımı, fiziksel sağlık ve nöropsikolojik işlevsellik incelenmiştir. Aile öyküsü, hastanın sağlığı ve geçmişi, belirleme konusunda faydalı olmamaktadır (Ivey, 1993).

Madde kullanmak, mutsuzluk ve huzursuzluk gibi çeşitli negatif duygulara neden olabilmektedir. Hayat boyu kullanımda bu belirtiler, daha yüksek oranlarda görülmektedir (Chye ve ark., 2017). Bir çalışma karar verme mekanizması işleyişinde görülen farklılıkların öğrenilmesi için psikolojik durumlar ve alkol kullanımı açısından farklı problemlere sahip esrar kullanımı üzerinde karar verme modeli uygulanmıştır. 119 kadın ve 114 erkekle uygulanan modelde SDS ve Audit K10 kullanılmış; çalışmanın sonucuna göre esrarın erkeklerde dürtüsellığe, kadınlarda da panik bozukluğa yol açtığı görülmüştür (RP & Phillips, 2017). İlaçla tedavisi yapılabilen bu durumlar için madde kullanımı kesildikten sonraki 2 haftada depresif duyguduruma ikili ve komple bir teşhis konularak, bir tedavi uygulanmalıdır (Ades & Wohl, 2009).

Kokain ve eroin gibi maddeler, depresyonla beraber görülebilmektedir. Depresyon oranı yüksek olan bir kokainmanda, alkol veya esrar kullanımı depresyon oranının daha da artmasına neden olmuştur (Butelman ve ark., 2017). Çin'de bulunan 4 şehirdeki 9 okulda, 5935 öğrenciyle sağlıklı ergen davranışlar ölçeği ve küme örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın madde yaygınlığı %74.8'dir (Yu XD, 2017). Depresif duygudurum, ailevi yakın ilişkilerde genetik olarak önemli bir role sahiptir ancak bu durumun sıradaki nesillere yansıyor yansımadağı tam olarak bilinmemektedir (Weismann ve ark., 2016).

Bu noktadan hareketle hazırlanan araştırmada, madde bağımlılığı olan ve olmayan yetişkinlerin kişilerarası yetkinlik düzeylerinin ve yakın ilişkilerindeki yaşantılarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte madde bağımlılığı olan kişilerde bağımlılık düzeyinin kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerindeki yaşantılar üzerine etkisinin incelenmesi araştırmanın bir diğer hedefidir.

Madde kullanan kişilerde birçok yeti kaybı olabilmektedir. Kişilerarası yetkinlikler göz önüne alındığında kişi kullandığı maddenin türü ve miktarına göre farklı oranlarda yeti kaybı ortaya çıkabilmektedir. Alanda yaptığım çalışmalarda kannabinoid (esrar) kullanan kişilerde genelde algı bozuklukları ve anksiyete bozuklukları görülmektedir. Bu ve benzeri durumlar da yakın ilişkilerdeki yaşantılara olumsuz etki yapmaktadır. Bu maddeyi kullanmaktan öteye geçip bağımlılık derecesinde olan kişiler zihinsel ve sosyal işleyişlerinin normalleştiğini belirtmektedirler.

Opiyatlar sınıfına giren maddeleri kullanan kişiler genelde bu aşamayı son nokta olarak görmektedir. Bu bakış açısı bağımlılık yapma oranının yüksek olması ve bu maddelerin etkisi altındayken mutsuz, üzüntülü, çökkün bir duygudurum içinde olmalarından kaynaklanabilmektedir.

Amfetaminler ise sentetik uyarıcılardır. Bu maddenin öforik duygudurumu süresince kişilerarası yetkinliklerde gözle görülür bir artış olabilmektedir. Kişi kendini daha rahat ifade edebilmekte ve savunma mekanizmalarının da kırılmasıyla beraber yakın ilişkilerinde bir başarı sağladığını düşünebilmektedir fakat uzun süreli kullanımda disfori ve bilinçte bozulma gibi farklı belirtiler ortaya çıkabilmektedir. Kullanıcıların düşüş diye tabir ettikleri bu dönemde iştahsızlık, işlevsellikte azalma, uyku problemleri ve bilinçte bozulmadan kaynaklanan bazı ilişkisel problemler ortaya çıkabilmektedir.

Hallüsinojenlerde ise varsanılar ve illüzyonlar görülebilmekte, buna bağlı tekrarlayan algı bozuklukları oluşabilmektedir. Alanda yaptığım çalışmalarda madde kullanan bazı kişiler eştanı alabilmektedir. Bu tip durumlarda psikiyatrik rahatsızlık madde kullanımı için risk faktörü oluşturabildiği gibi madde kullanım bozukluğu da psikiyatrik bir hastalığı tetikleyebilir. Bu ayrımı iyi yapmak gerekmektedir.

Y.B adlı kişi kannabinoid (esrar) maddesini her gün kullanmakta ve bazı hafıza problemleri yaşamaktadır. Bu durum uyuşturucu madde kullanımından kaynaklanabileceği gibi travma, anoksi veya alzheimer gibi hastalıklardan da ortaya çıkabilmektedir. Madde kullanan kişilerin duygusal zekâ ve yeterliklerinde anlamlı bir azalma görülmektedir. Bağımlılık yapıcı madde kullanan kişiler kendi aralarında daha çok vakit geçirmekte, yakın ilişkileri ise sekteye uğramaktadır.

Bir haz aracı olarak görülen çoğu madde uzun vadede kişilerin aile ilişkilerini, yakın arkadaşlıklarını ve romantik ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyal, kişisel ve psikolojik zararların yanı sıra ciddi maddi kayıplar da yaşanmaktadır. Bütün bu sonuçlar göz önüne alındığında madde kötüye kullanımı önleyici çalışmalar yapılmalıdır.

Sentetik kannaboid kullanan Z.O kişisi gerçeklik algısından uzaklaştığını, yer ve zaman oryantasyonunu kaybettiğini, paranoid düşüncelerle çevresindeki kişileri tehdit olarak algıladığını belirtmektedir. Koma veya ölümlerle sonuçlanabilecek bu durumda bile maddeden aldığı hazzı ve yeniden kullanma motivasyonunu ortaya koymaktadır. Bu durum kişinin aile, iş veya sosyal hayatında yeterli hissetmediğini ve tatmin olamadığını düşündürmektedir.

Bağımlılık yapıcı maddelerin sık kullanılması yaşamın başka alanlarındaki eğlenceli ve keyif verici aktivitelerden alınan hazzı da azaltmaktadır. Bu kişiler bazı zamanlar mantıklı düşünme yetisini de kayb ettikleri için yakın ilişkilerine de zarar verebilmektedir. Sonradan pişmanlık duygusu hissetseler de ilişkilerine kalıcı zararlar verebilmektedirler.

1.1.Araştırmanın Hipotezleri

- Madde kullanan kişilerin kişilerarası yetkinlik düzeyleri azalmıştır.
- Kişilerarası yetkinlik düzeyleri yakın ilişkilerdeki yaşantılar ile ilişkilidir.
- Madde kullanımı kişilerin yakın ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Araştırmanın ana problemi “Madde bağımlılığı olan ve olmayan bireyler arasında kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerde yaşantılar yönünden anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte araştırmanın alt problemleri aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- Madde bağımlılık düzeyi ile kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerde yaşantılar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Madde bağımlılığı olan ve olmayan gruplar arasında sosyodemografik özellikler yönünden anlamlı farklılıklar var mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Madde Bağımlılığı

Bağımlılık, günümüzün en önemli sorunlarından bir tanesi olan patolojik bir davranıştır ve bireyin çevresel, fiziksel ve psikolojik yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Bağımlılık, eski dönemlerde yalnızca çevreden duyulan, televizyonda izlenen bir durumken, günümüzde her alanda bağımlı kişileri ve bağımlılık kavramını görmek mümkündür (Taşkent, 2010).

Kelime anlamı olarak bağımlılık, nesne ve birey arasında, bireyin seçimiyle kurulan, süreklilik özelliği olan bir ilişkidir. Bu ilişki bireyin seçimiyle başlasa da zaman içerisinde kişi, özerkliğini kaybedebilmektedir. Bağımlılık geliştiği zaman ortadan kalkan özellik, kişinin kendisinde daha önceden bulunmayan davranış ve tutumlar geliştirmesine neden olmaktadır (Barış, 1994).

Bağımlılık, bir ilişki süreci ve türüdür, kişinin kabul ettikleri ve seçtikleri ile bağlantılı ve direk ilişki kurduğu bir karar şeklindedir. Bu ilişki iki uçlu düşünüldüğü zaman, bir ucunda birey; diğer ucunda farklı bir kişi, durum ya da nesne bulunmaktadır. Bağımlılık, karşılıklı ilişkilerde daha sonra da ortaya çıkabilmekte ve bireyin yaşamında 4 farklı gruba ayrılan kayıpları ortaya çıkarmaktadır; kişi özgürlüğünü, özgüllüğünü, özerkliğini kaybetmekte, kendisini denetleyememeye başlamaktadır. Bu kayıplar oluşmaya başladığında birey, bağımlılık ilişkisi kurmuş demektir (Sayıl, 2000).

Madde bağımlılığı; çeşitli şekillerde elde edilen, bilişsel ve duygusal algılamayı içeren, beynin diğer işlevlerinde değişikliklere yol açan tüm kimyasal maddelere olan bağımlılıktır (Koçum, 2012). DSÖ'nün madde bağımlılığıyla ilgili belirttiği özellikler; maddeyi kullanma isteği karşısında mantığın devreden çıkması, iradenin kaybolması, doz artışının engellenememesi, bireyin maddeye tamamen bağımlı olması, kişiliğin tamamen çökmesi, psikolojik ve fiziksel olabilen ya da ölümle sonuçlanan zararın oluşmasıdır (Geramian ve ark., 2012).

Tanımlarda da belirtildiği üzere, bir kişiyi madde bağımlısı olarak adlandırabilmek için, maddenin alınmadığı zamanlarda bireyde ruhsal ve bedensel belirtilerin görülmesi gerekmektedir. Bunun yanında maddeden yoksun kalındığı durumlarda maddeyi kullanan kişi, normal yaşantısına artık o şekilde devam edememektedir. Kullanılan madde bir süre sonra kişide psikolojik ve fiziksel bağımlılığa yol açmaktadır. Bu nedenle günümüze bakıldığı zaman madde bağımlılığının bütün dünyayı etkisine aldığı, bağımlıların sayısının gittikçe arttığı, çevresel ve tıbbi bir problem haline geldiği görülmektedir (Çetin, 2013).

Madde bağımlılığı dendiğinde anlaşılması gereken, bireyin davranış, düşünce ve duyguları üzerinde direk olarak etkisi olan, özgül bir süreçtir. Bağımlılığı fiziksel ve psikolojik bağımlılık şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

2.1.1. Psikolojik Bağımlılık

Psikolojik bağımlılıkta madde alımına karşı tolerans oluşmamakta; kişi, madde alma isteği duymakta ve maddenin yarattığı etkinin altına girmek istemektedir (Tarhan ve Nurmedov, 2015). Bunun nedeniyse kişinin duygudurumunu, arzu ettiği düzeye getirmek istemesidir. Psikolojik bağımlılığın ölçütleri, madde alımı için büyük bir istek duyulması, maddenin dozunu arttırmaya gerek duymadan ya da tolerans geliştirmeden kullanılması, bireysel sınırların çerçevesinde madde alımı yüzünden zararlar yaşanmasıdır (Köknel, 1998; T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2014).

Maddenin elde edilememesi kişide iç sıkıntısı ve huzursuzluğa neden olduğu için birey, belli periyodlar ile maddeyi aramaktadır. Bu durum yalnızca psikolojik bağımlılıkta değil, bütün bağımlılıklarda ortaktır. Madde alma ihtiyacını giderdiği zaman birey rahatlamakta, doyuma ulaşmaktadır. Madde kullanımı, hem fiziksel hem de psikolojik bir bağımlılığa neden olabilmektedir fakat kişide fiziksel bağımlılık oluşmamışsa, madde alımının durdurulması, yoksunluk belirtilerine neden olmamaktadır (Ziyalar, 1999) .

2.1.2. Fiziksel Bağımlılık

Bağımlılık dendiği zaman akla ilk gelen, fiziksel bağımlılıktır. Yoksunluk ve tolerans semptomları görüldüğü zaman, fizyolojik bir bağımlılık var demektir. Yoksunluk, bir madde uzun zaman kullanıldıktan sonra dozun azalması ya da alımın durdurulması ile ortaya çıkmakta, psikolojik ya da fiziksel anlamda etkiler

geliştirmektedir. Madde bağımlısı olan kişi bir maddeyi düzenli olarak kullandığı için o maddenin aynı dozda alınması ile kişi, istediği etkiye ulaşamamakta, bu yüzden dozu artırmaktadır (Karch, 1998).

Yoksunluk sendromunun etkileri; sara nöbeti, uyku problemleri, şiddetli baş ağrısı, titreme, vücut kaslarında kasılma, terleme, ishal, iştahsızlık, kusma ve bulantıdır. Fiziksel bağımlılığın şiddetiyle ilgili belirtilerin şiddeti, paralel bir şekilde artmaktadır. Kullanılan madde ortadan kalktığı zaman yoksunluk belirtileri görülmekte, direnç artmaktadır. Örneğin ilk başta bir tane hap ya da bir kadeh içki yeterli iken, zamanla bu doz artmaktadır. Belli bir süreden sonra beyin hücreleri maddeye adapte olmakta, maddeyi kullanmadan normal işlevlerini yapamaz hale gelmektedirler (Tarhan ve Nurmedov, 2015). Madde kullanımı bırakıldığı zaman bu durumlar gerçekleşmiyorsa, fiziksel bağımlılıktan söz etmek mümkün değildir.

2.1.3. Madde Bağımlılığının Tarihçesi

Madde bağımlılığının geçmişi, neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Mezopotamya coğrafyasında M.Ö. 4000li yıllarda yaşayan Sümerler kenevir ve haşhaş yetiştirmiş, bu bitkileri toz, şurup gibi şekillerde kullanmıştır. Yine M.Ö. 2000li yıllarda Mısır'da afyon üretimi, haşhaş ekimi ve bunlardan yapılan ilaçlar ile alakalı bilgiler vardır (Ögel, 1997).

Uyuşturucu maddeler, zamanla tıbbi amaçlar için kullanılsa da, keyif verici özelliğinden dolayı yasadışı olarak bu amaçla tüketimi yapılmıştır. 1960'lı yıllara değin madde bağımlılığı, bir problem olarak görülmemiştir. Ancak bu yıldan sonra tıp akımına alkol, abritürat, esrar ve afyonun bağımlılık yapma özelliği girmiştir. Seksenli yıllardan sonra maddenin tedavisi, nedenleri ve önlenmesiyle ilgili çalışmalar artmıştır. Bu artışın en önemli nedeni, ABD'nin girdiği Vietnam Savaşı'ndan dönen 200'den fazla kişide opioid bağımlılığı olduğunun görülmesidir (Uzbay, 2009). Bu askerlerin morfinden ilgi ve övgüyle bahsetmeleri yüzünden zenginler, bu maddeyi kullanmaya başlamıştır.

Almanya'daki Bayern fabrikasında çalışan Felix Hoffman 1897 senesinde, ağırlıklı olarak morfin içeren, ağrı kesici olarak kullanılan bir karışım geliştirmiştir. Uzun süren uygulamaların sonucunda eroin adı ile satılmaya başlanan bu karışım, kısa süre içerisinde eczanelerde yok satmaya başlamıştır. Ancak ilacı aşırı miktarda kullanmanın bağımlılık veya ölümle sonuçlandığı ortaya çıkınca ilaçlar toplatılmış, klinikler eroinmanlar ile dolup taşmıştır. Toplatıldığı için de karaborsada satılmaya

başlanmış, 1931 senesinde tamamıyla yasaklanmıştır. Bu tarihe kadar bu tarz maddelerin verdiği zararlar kesin olarak bilinemediği için, yasaklanmasıyla ilgili bir girişim yapılmamıştır. Terörizm, uyuşturucu kaçakçılığını bir gelir kaynağı olarak gördüğü için, uluslararası alanda yapılan sözleşmelerle uyuşturucu kullanılması kontrol altına alınmak istenmiştir (KOM, 2010).

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de madde kullanımıyla ilgili çeşitli yasaklar getirilmiş ve önlemler alınmıştır ancak madde bağımlılığı ve kullanımı, artarak devam etmektedir. Bu durum karşısında ülkemiz hem ulusal politikalar oluşturmakta hem de uluslararası politikaları desteklemektedir. Bu alanda önemli çalışmalar yapan INCB, UNODC, EMCDDA, KOM, TADOC, TUBİM, Yeşilay gibi kurumlar ile devamlı temas içerisinde olmakta, faaliyetlerini sürdürmektedir.

2.1.4. Madde Bağımlılığının Epidemiyolojisi

Madde bağımlılığı epidemiyolojisiyle ilgili yapılan çalışmalar, durumun yaygınlığının öğrenilmesi açısından büyük öneme sahiptir ancak çalışmalarda çeşitli zorluklar ile karşılaşmaktadır. Bu zorluklar, madde kullanımının suç sayılması, özgür bir durum olmaması ve kişilerin kendini gizlemesidir. Çalışmalar, bu tarz durumları göz önünde tutarak yapılmaktadır.

UNODC (Birleşmiş Milletler Madde ve Suç Ofisi) tarafından 2014 senesinde yayınlanan rapora göre; 2012'de 15-64 yaşları arasında en az bir defa illegal madde kullanan kişi sayısı 243 milyondur. Ülkeden ülkeye değişen bu duruma göre erkeklerin, kadınlardan 4 kat daha fazla madde kullandığı görülmektedir (UNODC, 2014).

Konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, 2011 senesinde en fazla kullanılan maddeler eroin, uyarıcılar, uçucular ve esrardır. Yine aynı sene yaşam boyu madde kullanma oranı %2,7'dir. Madde kullanımı yüzünden 2012'de ölen sayısı 162'dir ve bir sene sonra bu sayı 232'ye çıkmıştır. 2013 senesinde madde kullanımı yüzünden ölenlerin %97'si erkektir. Esrar, Türkiye'de de dünyada da en fazla kullanılan maddedir. 2011 senesinden itibaren sentetik madde kullanımı hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır (KOSMDB, 2014).

Fransa, Britanya, Çin, Rusya ve ABD'de damar yolu ile alınan madde kullanan kişiler %45 oranındadır. DSÖ tarafından belirlenen 5 bölgede madde kullanıldığı görülmekte, ülkemiz de Avrupa bölgeleri arasında sayılmaktadır. Genelde gelişmiş

ülkelerdeki madde bağımlılık ve kullanım oranı daha yüksek olmaktadır (Evren vd, 2012). Tüm dünyaya bakıldığında kokain kullanımı 14 milyon, eroin kullanımı 16 milyon, ecstasy kullanımı 6 milyon, esrar kullanımı ise %4 civarındadır (EGM&KOSMDB, 2005).

Dünya genelinde, madde kullanım riski ve oranı her gün daha da artmaktadır. ABD'de yaşayan 18 yaş üstü insanlar ile yapılan bir çalışmaya göre madde kullanım tanısı ya da oranı olan kişiler %16,7 oranındadır. Harvard Üniversitesi Halk Sağlığı Okulu tarafından yapılan bir araştırmaya göre %23 olan madde kullanım oranı, %30'a doğru çıkmaktadır. Yaşam boyunca bir defa denemiş olma oranı ise %41'den %47'ye yükselmiştir. Madde kullanan kişiler tek bir maddeye bağlı kalmamakta, genelde farklı maddeleri de kullanmaktadırlar (Çelik, 2006).

2.1.5. Madde Bağımlılığı Nedenleri

Madde bağımlılığı ve kullanımı, çeşitli gelişim şekillerine sahiptir. İnsanların kendilerini denemek ve araştırmak için yaptığı deneysel kullanım; çevre ve aile tarafından kabul görmek amacıyla yapılan sosyal kullanım; boşluk, yabancılaşma, yalnızlık ve diğer problemlerden kaçmak için operasyonel veya karakterolojik kullanım şeklinde görülmektedir (Dilbaz, 2013).

Bağımlılığın nedenlerini incelerken tek bir faktörden bahsetmek yanlıştır, genelde pek çok faktör bir arada olabilmektedir. Aşağıda bahsedilen etkenler, bağımlılarda sıkça gözlemlenen etkenlerdir. Bağımlılığın nedenleri hala kesin olarak belirlenmiş değildir ancak genelde çevresel, kalıtsal ve psikolojik etkenlerden kaynaklanmaktadır (Ögel, 2001).

2.1.5.1. Psikolojik Etkenler

Gelişim döneminde güven ve sevgi eksikliği, yetişkinlikte yıkım, üzüntü ve kaygı yaşayan insanlar, toplum içerisinde problem ve engeller ile karşılaştığında, bu problemleri ortadan kaldırmak ya da etkisini hafifletmek için uyuşturucu maddelere yönelebilmektedir (Özdemir, 2011).

Madde kullananlarda, hissedilen problemliden kurtulma arzusu ön planda olmaktadır. Madde kullanarak olumsuz duygusundan kurtulan kişiler, daha sonra da olumsuz bir durum veya duyguyla karşılaştığı zaman, yeniden madde kullanma yolunu seçebilmektedirler. Madde alındığında kişi için en önemli olan durum, haz duygusunun hissedilmesi ve kendisini olumsuz duygulardan hemen

kurtarabilme isteğidir. Madde almayı bırakan kişinin yaşadığı yoksunluk duygusu çok zor ve acı verici olabilmektedir. Bu da bireyin tekrar maddeye yönelmesine yol açmaktadır. Fakat gerçekten de bu maddeden kurtulmayı isteyen kişi, yoksunluk duygusuna karşı koyabilirse, maddeden kurtulma yolunda önemli adımlar atmış olacaktır.

Kişilik kavramı, psikolojik etmenler arasında önemli bir role sahiptir. Madde kullanımına yatkın olabilecek veya zaten kullanan insanların kişilik özelliklerine bakıldığında, bu insanların saldırmaya eğilimli, sinirli, aşırı tepkiler veren insanlar oldukları görülmektedir. Bu özelliklere sahip insanlar, aynı noktaya döndüklerinde tekrar sıkıntı duygusu yaşamak istemediğinden dolayı, maddeye sığınmaktadır (Kasatura, 1998). Bu kişilerin benlik algılarının düşük olması, yeteneklerinde ya da sosyal ilişkilerindeki yetersizlik, madde kullanma riski taşımalarına yol açmaktadır.

Ödül ve sevgiyi anında isteyen insanlar, her zaman sevilme ve iyi olmak istemektedirler. İyi oluş halinin devamlı olmasını istediklerinden dolayı, maddeye daha çabuk yönelmektedirler. Bu durum, genelde kişiliği tam oturmamış kişilerde görülmektedir. Sosyal yaşamlarında problem olan kişiler, çevrelerine ayak uyduramamaktadır. Bunun sonucunda da yıkım veya hüsrana yaşamaktadır. Bu kişiler yine bu tarz duygulardan kaçmak için maddeye sığınmaktadır. Maddenin hissettirdiği iyi oluş hali, maddeye dönüşün en büyük nedenidir. Maddenin verdiği iyilik hali, bağımlılık grubundaki psikolojik bağımlılığın temelidir (Mutlu, 2000).

Erken yaşlarda antisosyal davranışları olan, okul hayatında isteksiz olan, otoriteye karşı gelen kişilerde madde kullanım riski daha yüksektir (Alpay ve ark., 1998). Bunun yanında aile hayatının ve aile üyelerinin de rolü büyüktür. Ailelerde zaman zaman, çocukların ruhsal durumuna olumsuz yönde etki edecek tutumlar görülebilmektedir. Çocuğa karşı gereğinden fazla disiplinsiz, verici, koruyucu tutumun olması, ilgisizliğin boyutunun yüksek olması, aşırı bir denetim ve disiplin, cezalar, ebeveynlerin tutum ve tavırlarının birbirinden farklı olması, çocuklara farklı şekillerde davranılması gibi durumlar, bunlara örnektir. Bu tarz tutumlarla büyüyen çocukların psikolojik gelişimleri sağlıksız olmakta, bunun sonucunda da çocuklar maddeye yönelebilmektedir (Öztürk, 1992).

2.1.5.2. Kalımsal Etkenler

Günümüzdeki pek çok çalışmada, bağımlılığın biyolojik ve genetik faktörlerle ilgili olduğu belirtilmektedir. Araştırmalardaki evlat edinme ve ikiz çocuk

incelemeleri bu çalışmaları doğrulasada, yine de yeterince genetik çalışma yapılmamıştır. Kalıtsal aktarım, kişilerde direk olarak bir yatkınlık sağlamakta, patoloji ve gen aktarımına sebep olmaktadır. Tek yumurta ikizlerine oranla çift yumurta ikizlerindeki bağımlılık oranı daha düşüktür ve aralarında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu durum, madde bağımlılığı üzerinde genetik geçişin önemini göstermektedir (Karataş, 2005).

Madde kullanan insanların ailelerinde madde kullanımı tespit edilse de bu durum, madde kullanan ebeveynlerin çocuklarının da madde kullanması, kesin olarak kalıtsal nedenlere dayandırılmamıştır. Ailedeki sosyal öğrenmeyle kalıtsal etkenlerin faktörleri farklıdır. Madde kullanımının ilk adımı çevre etkisidir. Daha sonra, kişide genetik bir yatkınlık da bulunuyorsa bu durum, madde bağımlısı olma ve yoksunluk belirtileri gösterme üzerinde önemli bir role sahiptir. Genetik faktörleri tespit etmek için evlat edinme ve ikiz çocuk çalışmaları, aile çalışmaları, fizyolojik ve moleküler farklılık çalışmalarından yararlanılmaktadır (Ögel, 2010). Genetik bir kodlamanın bulunmadığı durumlarda, madde kullanımının genetik olduğu teorisi ispatlanamamaktadır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalara bağlı olarak genetik sebeplerle ilgili verilere ulaşıldığında, madde bağımlılığına ilişkin genetik faktörlerin etkilerinin kanıtlanabileceği ve genetik hedefli olan tedavi yöntemleri ile önleyici tedbirler alarak, madde bağımlılığının önüne geçilebileceği savunulmaktadır (Yılmaz, 2015).

2.1.5.3. Çevresel Etkenler

Çevresel etkenlere bakıldığı zaman kişinin arkadaş çevresi, akran grubu ve sosyal çevreyle olan etkileşimlerin etkin olduğu görülmektedir. Bunun yanında bağımlı olunan maddenin ulaşılabilirliği, yaygınlığı ve temin edilebilirliği önemlidir (Tekalan, 2012). Kişinin arkadaş çevresi ve sosyal çevresiyle olan etkileşimleri madde kullanımı, madde arayışı ve kullanımı sürdürme açısından önemli faktörlerdir. Ayrıca bireyin çocukluk döneminde sahip olduğu rol modelleri ve bu kişilerin madde bağımlısı olması, kişiyi madde kullanmaya yönlendirmektedir.

Genç yetişkinler, ilk etapta maddenin etkisini merak ettiklerinden dolayı madde alabilmektedirler. Yaşıtlarından oluşan çevrede de madde kullanımı, yine aynı şekilde etkili olmaktadır. Gençler, kişilikleriyle ve ailelerinden gördükleri değerle beraber kendilerine bir arkadaş grubu seçmektedir. Arkadaş grubunda madde ya da alkol kullanımı varsa, kendini bilen gençler o gruptan kopmaktadır. Ruhsal anlamda

giçsüz olan, ailesinde yeterince değer görmeyen gençlerse madde veya alkol kullanan arkadaşlarıyla vakit geçirmeye devam edip, madde kullanmaya başlayabilirler (Kasatura, 1998).

Sosyokültürel etkenlere bakıldığında, madde kullanımı artışının toplum tarafından kabul edilmesi önemli bir faktördür. Bir madde kullanmaya başlayacak bir kişi, maddeyi kullanan kişilere sorarak, nasıl kullanacağını rahatlıkla öğrenebilmektedir. Madde kullanan topluluğa katılabilmek adına kişi, madde almaya başlamaktadır. Madde kullanıcıları, maddeyi bulabilmek için satıcıların kuklası haline gelmekte, bağımlının yaşamı, madde satıcılarının altında olmaktadır. Bu sürecin devamındaysa bağımlı, hayatını riske atmakta ve riskleri kabullenmektedir. Maddenin olumsuz etkilerini bilsede, maddeden uzaklaşmamaktadır (Ögel, 2013).

Okulda ve ailesinde kişinin kararlarına saygı duyacak ve özzerkleşmesine yardımcı olacak bir mekanizma kurularak, gençlerin bu tarz kötü alışkanlıklar edinmesi engellenebilmektedir. Sanatsal ve sportif etkinlikleri yaygın hale getirme, gençleri teşvik etme sayesinde de madde kullanım oranını düşürmek mümkündür. Çok farklı yeteneklere sahip olan gençlerin yeteneklerini keşfederek, yeteneklerini sergileme ortamı oluşturmak da madde kullanımını azaltabilmektedir (Uzbay, 2011).

2.1.6. DSM V Tanı Ölçütüne Göre Madde Bağımlılığı Kriterleri

DSM-V'e göre madde bağımlılığı "madde kullanım bozukluğu" kategorisinde değerlendirilmektedir. DSM V tanı kriterlerine göre madde kullanım bozukluğunun belirtileri şunlardır: "A. On iki aylık süre içinde, aşağıda ifade edilen ölçütlerden en az ikisinin etkin olması hali, klinik bağlamda belirginlik etkisi gösteren sıkıntı halinin oluşmasına veya işlevsellik oluşumunda düşmelerin oluşmasına bağlı madde kullanımı

1. Çoğu defa istenilenden büyük bir ölçüyü etkileyen veya sanılandan uzun bir süreyi ifade eden madde tüketimi hali
2. Maddeyi bırakma yöneliminde sürekli olarak isteklerin olması ancak başarılı bir şekilde sonuçlanmaması
3. Maddenin elde edilebilmesi amacıyla etkinliklere fazlaca zaman ayırma
4. Madde kullanımını için isteğin fazlaca olması
5. İş, okul veya evde var olan durumları ifade eden görevlerden uzaklaşma ve yerine getirmek istememe

6. Madde kullanımının sürekli bir hal kazanmasından kaynaklı olarak yineleyici bir toplumsal etki veya kişilerarası problemlerin olması bağlamında madde kullanımının sürdürülebilirlik kazanması

7. Madde kullanımının bir sonucu olarak toplum yapısında gerçekleştirilen etkinliklerin, işe dayalı unsurları azaltmaya veya bırakmaya yönelim gösterme

8. Madde kullanımının tehlikeli durumlarda da devamlılık halinde olması

9. Bireyin ruhsal veya fiziksel sorunları fazlaca olmasına rağmen madde kullanımını kullanmayı devamlılık haline getirme

10. Madde kullanımında toleransa bağlı gelişimin oluşmasına dayalı belirtiler

a. Madde kullanımlarında istenilen etkilerin oluşması için fazlaca kullanılması durumu

b. Madde kullanım ölçütünde daha az düzeyde etkinin sağlanması durumu

11. Yoksunluğa neden olan belirtilerin meydana gelmesi (Şahin, 2017).

2.1.7. Madde Bağımlılığının Tedavisi

Madde bağımlılığının içerisinde pek çok olgu barınmaktadır. Düzelme (remüsyon) ve relaps (nüks) olmak üzere iki döneme ayrılan, kronik bir beyin hastalığıdır. Madde bağımlılığının kesin olarak ilaçla tedavi edileceğini düşünmek, ortaya yeni bağımlılıklar çıkarmaktadır. Yalnızca ilaç ile tedavi yapılabileceği düşüncesi, gerçeklikten uzaktır. Madde bağımlılığını tedavi etmek için kullanılan ilaçların hiçbirisi, tedaviyi tamamen bitirememektedir. Madde bağımlılığı, üç aşamada tedavi edilmektedir. İlk olarak bağımlı kişiyi toplumdan izole etmek için, bir merkeze yatırılmaktadır. Daha sonra detoksifikasyon uygulanmakta, en son da rehabilitasyon aşamasına geçilmektedir (Uzbay, 2009).

Bağımlılığın tedavisi, kişiden kişiye göre değişmektedir. Bunun nedeni, kişilik özellikleri, maddenin kullanım süresi ve türüdür. Bu nedenle tedavi, kişiye göre hazırlanmaktadır. Tedavinin etkili olması için, gereken süre tamamlanmalıdır. Araştırmalara göre maddeyi bıraktıktan sonraki 3 ay çok önemlidir. Madde kullanmaya tekrar başlamanın en önemli nedeni, tedavi için gerekli olan sürenin tamamlanmamasıdır.

Bağımlılığın oluşması ve sürmesine neden olan nörobiyolojik süreçleri daha iyi anlamaya başladıktan sonra ilaçla tedavinin çeşitleri de artmıştır. Reseptör ve nörotransmitter düzeyindeki bilginin artmasıyla, özellikle nüks ve isteklerin önlenmesinde, çeşitli bağımlılık tiplerinde kullanılmak üzere tedavi ve farmakolojik ajan geliştirme arayışları sürmektedir (Uğurlu ve ark., 2012).

İlaçla tedavi, uzun ve kısa süreli olmak üzere iki süreç halinde gerçekleşmektedir. Entoksikasyon, kısa süreli bir tedavidir. Bu tedavide amaç, kişinin maddeden aldığı olumsuz ve ölümcül etkilerden kurtulmasına yardımcı olmak, yoksunluk belirtilerini tedavi etmektir. Tedavide, kişinin kullandığı maddeye eşdeğer ilaçların üretimi ile beraber, bu ilaçlar kullanılmaktadır. Kişinin vücudunda madde yüzünden zarar görmüş olan organlar tedavi edilmeye çalışılmaktadır (Çavuşoğlu, 2009). Bu kısa süreli tedaviyle kişinin elektrolit ve sıvı dengesi düzenlenip, uyku düzeni ayarlandıktan sonra, uzun süreli tedavi süreci başlamaktadır.

Uzun süreli ilaç tedavileri yerine koyma, antagonist veya bireyin değişen durumuna göre verilen psikotrop ilaçları içerir. Bağımlılar tedavi disiplinini bırakmadan bu ilaçlar ile devam etme konusunda zorlanmakta, tedavide kopuşlar yaşamaktadırlar. Bu zorluk ve kopuşların sonucunda da bağımlılığın nüks etmesi ihtimali artmaktadır. Bağımlılığın tedavisine erken başlanmalı, maddeyi kullanan kişi o disipline hemen adapte edilmelidir. Yeni yaşama ne kadar kolay adapte olursa, iyileşme süreci de o kadar olumlu ilerlemektedir (Çavuşoğlu, 2009). İlaç müdahalesiyle tedavi edilen madde bağımlılığı sürecine rehabilitasyon da mutlaka dahil edilmelidir.

Özgül bilişsel stratejiler sayesinde kişi iç kontrolünü sağlamakta, madde ihtiyacı azalmakta, daha güçlü bir sistem oluşmaktadır. Ayrıca bağımlılığı kuvvetlendiren üzüntü, öfke ve sıkıntı gibi duyguların da üstesinden gelmelerinde yardımcı olmaktadır. Madde bağımlılarına iki yolla yardımcı olunmaktadır. Bunların ilki, altta yatan düşüncelerin kaynağının çürütülmesi, madde kullanım isteğinin gücü ve sıklığının azaltılması; ikincisiyse maddeye duyulan isteğin kontrol edilmesi ve ele alınmasında bireysel teknikler öğretilmesidir. Burada amaç kişinin kontrolünü arttırmak ve baskıyı azaltmaktır. Madde kullanan kişiler bu şekilde, bilişsel terapi aracılığıyla maddeyi bırakmalarını sağlayacak yöntem ve yollar ile donatılmaktadır (Ögel, 2010; Öztürk ve Uluşahin, 2014).

Bağımlılık tedavisinin sürekli olması, iyileşebilmek için gereken motivasyon, dışa dönük olma, dürüst olma ve tedavinin ayakta devam etmesine dayanmaktadır. Özenli ve dikkatli bir şekilde hazırlanan ayakta tedavi planı oldukça önemlidir ve maddesiz bir yaşam sürdürmek için bu tedaviye devam edilmelidir. Yatarak tedavi görme süresi kısa olduğu zaman maddeye yeniden başlama riski artmaktadır. Hastanede tedavi, yalnızca madde almaktan kurtulmak için kullanılan bir basamak

şeklindedir. Hastane tedavisinde başarılı olduğu zaman kişinin düzenli ve sağlıklı hayatına geri dönmesi daha kolay olmaktadır (Özden, 1992).

2.2. Kişilerarası Yetkinlik

Yakın ilişkiler bireyin sevdiği kişi ile karşılıklı sevgi ve anlaşmasını içeren, duygusal bağlılık temelli ilişkilerdir (Sternberg, 1986). Genç yetişkinlikteki en önemli psikososyal gelişim görevlerinden bir tanesi, yakın ilişkiler kurulmasıdır (Eryılmaz ve Ercan, 2010). İki insan arasında yakınlık, bağlılık ve tutkunun olduğu romantik ilişkiler, yakın ilişkilerdir (Sternberg, 1986). Bu dönemde kurulan romantik ilişkiler, yetişkinlikteki ilişkilerin ve eş seçiminin belirlenmesi açısından büyük öneme sahiptir. Üniversite dönemlerinde kurulan bu ilişkiler, kişinin akran ilişkileri, kimlik, cinsel ve sosyal gelişimlerini etkilemektedir (Furman, 2002).

Literatüre bakıldığı zaman romantik ilişkilerin, üniversite öğrencilerinin hayatlarında önemli bir bölüm olduğu görülmektedir (Demir, 2008). Araştırmacılara göre bu gençlerin yaklaşık %65'i, üniversite hayatları boyunca en az bir tane romantik ilişki yaşamıştır. Bu dönemde kişinin ilişkilerindeki odak nokta, romantik ilişkilerdir (Collins, 2003).

Devamlı değişen dünyada insanlar hem genel hem de yakın ilişkilerinde çeşitli problemlerle karşılaşmakta, bu durum ruh sağlığını etkilemektedir (Şahin, 2013). Bireylerarası ilişkilerinde akıllı bir şekilde davranabilmek, etkili ve uygun becerilere sahip olmak, başka insanları anlayabilmek, problemlere çözüm bulabilmek, kişinin başarılı ve mutlu olmasında, uyum sağlayabilmesinde önemli bir roldedir. Kişinin sosyal ilişkiler kurabilmesi ve sosyal ortamlarda bir gruba ait olması, kişinin bireylerarası ilişkilerdeki becerisine dayanmaktadır (Baytemir, 2014; Şahin, 2013).

Literatüre bakıldığı zaman kişilerarası yetkinlik kavramıyla ilgili 1920'lerden itibaren çeşitli kavramlarla kullanılmıştır. Özellikle duygusal ve sosyal yeterlik, duygusal zekâ, kişilerarası zekâ, sosyal öz yeterlilik, sosyal zekâ, sosyal beceri gibi kavramlar ile ilişkilidir (Bacanlı, 2002). Bu nedenle kişilerarası yetkinlik kavramını daha iyi anlamak için bu kavramlar iyi anlaşılmalıdır.

2.2.1. Sosyal Zekâ, Duygusal Zekâ ve Duygusal Yeterlik

Bochner ve Kelly (1974), sosyal zekanın kişilerarası yetkinliğe dayandığını belirtmektedir. Sosyal zekâ çerçevesinde bakıldığı zaman kişilerarası yetkinliğin ilk bilimsel kaynağı, 1920'de Thorndike tarafından yapılan sosyal zekâ çalışmalarıdır.

Ona göre zekâ, soyut, mekanik ve sosyal olarak üçe ayrılmaktadır. Sosyal zekâ, başka insanlarla akıllı bir şekilde ilişki kurma ve insanları anlama yeteneğidir. Gardner'e (2011) göre sosyal zekâ, kişilerarası zekadır ve başka insanların mizaçlarını, niyetlerini, ruh hallerini, motivasyonlarını fark ve ayırt edebilme yeteneğidir. Walker ve Foley'e (1973) göre ise sosyal zekâ, sosyal durumlarda akıllı bir şekilde davranma ve başka insanları anlayabilme yeteneğidir.

Goleman'a (2005) göre sosyal zekâ, başka insanlar ile olan ilişkilerde karşı tarafın çıkarlarını da düşünecek biçimde anlaşılmalı, sosyal zekayı daha iyi anlayabilmek için bilişsel olmayan beceriler de hesaba katılmalıdır. Ona göre duygusal ve sosyal zekâ birbirleri ile ilişkilidir. Sosyal zekâ, duygusal zekâ içinde değerlendirilmelidir ve sosyal beceri ve sosyal farkındalık olarak iki boyutta incelenebilmektedir. Sosyal farkındalık; sosyal biliş, empatik isabet, uyum ve empatiden oluşmakta; sosyal durumları kavramayı ve karşı tarafın duygularını, düşüncelerini, iç dünyasını anlamayı içermektedir. Sosyal beceri ilgi, nüfus, benlik sunumu ve eş zamanlılıktan oluşmakta; bireyin ne hissettiğini ve düşündüğünü bilmenin yanında etkili ve akılcı ilişkilerin kurulmasını içermektedir (Goleman, 2005).

Goleman'a (2007) göre duygusal zekâ, bireyin öğrenme potansiyelini ve öz denetim ve benzeri yetilerini belirleyen bir faktördür. Duygusal yeterlilik, mevcut potansiyelin, becerilere aktaracak biçimde kullanılmasını sağlayan şeydir. Saarni'ye (1999) duygusal yeterlilik 8 beceriyle açıklanmakta ve bunlar, sosyal yetkinlik açısından gerekli olmaktadır:

- Bilincinde olmayan içsel dinamiklerin ve duygusal durumların farkında olma,
- Başka insanların duygularını kavrayabilme,
- Duygusal dil ve ortak bir şekilde ifade edilen terimleri kullanabilme,
- Başka insanların duygularını anlayabilme ve empati kurabilme,
- Başka insanların kendilerini sunma stratejilerini dikkate alma, aynı anda olmayan dışsal ve içsel ifadeleri anlayabilme,
- Öz düzenleme stratejilerini kullanarak yoğun, geçici ve rahatsız edici duygular ile baş edebilme,
- Duygusal iletişimin gerektiği bir etkileşimde içtenlik ve duygusal yakınlığın derecesi gibi ilişkinin yapısı ve doğasının farkında olma,
- Duygusal öz-yeterlik kapasitesidir.

Saarni gibi Semrud-Clikeman (2007) da duygusal yetkinlik ve sosyal yetkinlik kavramlarının birbirleri ile yakın bir ilişki içerisinde olduğunu ve ayırlamayacağını belirtmiştir.

2.2.2. Sosyal Yetkinlik ve Sosyal Beceri

Literatürde kişilerarası yetkinlik kavramına bakıldığı zaman, bu kavramın kapsamlı ve çok yönlü olduğu; dil iletişim, sosyal psikoloji, gelişim psikolojisi, klinik psikoloji gibi pek çok alanda çalışıldığı görülmektedir. Sosyal yetkinlik genelde bireylerarası yetkinlik kavramının bir alternatifi şeklindedir (Gorska, 2011; Kanning, 2006; Matsudaira ve ark., 2008; Segrin, 2000).

Sosyal yetkinlik kavramının tanımını yaparken, pek çok yaklaşımdan yararlanılmaktadır. Nezlek (2001) sosyal öz yeterlilik, sosyal beceri ve sosyal yetkinlik kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılabilirliğini ifade etmiştir. Gresham ve Reschly (1987), Thorndike'ın sosyal zeka kavramıyla sosyal zekanın aynı olduğunu belirtmiştir. Waters ve Sroufe (1983) sosyal yetkinliğin, kişinin davranış, düşünce ve duygularını eşgüdüm içerisinde kullanarak bütün kişisel ve sosyal alanlarını iyi bir gelişimsel sonuç için kullanabilmesi olduğunu söylemiştir.

Dodge ve arkadaşlarına göre (1986) sosyal yetkinlik açıklanırken deneyim, sosyo-bilişsel beceriler, kişinin psiko-sosyal risk, başkaları ve kendiyile ilgili yargıları, duyguların yönetilmesi, belli konulardaki davranışları da hesaba katılmalıdır. Obgu (1981) sosyal yetkinliği açıklamak için kültürel anlamda tanımlanan görevlerin yerine getirilme becerisini önemli olarak görmüştür.

Baker (2005) sosyal yetkinliği, kişinin içinde bulunduğu sosyal çevre ile baş edebilme yeteneği şeklinde açıklamıştır. Buna göre kişi sosyal anlamda yetkin olabilmek için öncelikle uygun davranış konusunda gereken bilgiye sahip olmalı, bu bilgiyi amacına uygun bir şekilde kullanabilmelidir. Bir başka araştırmacıya göre sosyal yetkinlik, kişinin başkalarının bakış açısını anlaması, geçmişteki deneyimlerinden bir şeyler öğrenmesi, durumlar değiştiği zaman öğrendiklerini uygulayabilmesidir (Semrud-Clikeman, 2007). Vaitkiene ve Kiliuviene (2010) de sosyal yetkinliğin bilgi, değerler ve sosyal beceriyi kapsadığını savunmuştur.

Mcfall'a (1982) göre sosyal beceri ve sosyal yetkinlik kavramları birbirinden farklıdır. Yetkinlik, kişinin belli bir hedefe ulaşma konusunda gösterdiği performansın niteliği ve yetkinliğidir. Sosyal beceriyse hedefe ulaşmak için gereken özel becerilerdir.

Gresham ve Elliott (1987) sosyal yetkinliğin, uyumsal davranış ve sosyal beceriden oluştuğunu söylemektedir. Sosyal beceri kişinin kendiyle ilgili davranışları, bireylerarası davranışları, iletişim becerileri, akran kabulü, atılganlık ve akademik becerilerini kapsamaktadır. Uyumsal davranışsa işlevsel akademik beceriler, ekonomik-mesleki etkinlik, kişisel sorumluluk, özyönetim, fiziksel gelişim ve bağımsız işlevi kapsamaktadır.

Bacanlı'ya (1999) göre sosyal yetkinlik ve sosyal beceri kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır ve bunları birbirinden ayırmak zordur. Eğer bir kişi sosyal beceriye sahipse, o kişi sosyal açıdan yeterlidir.

Segrin'e (2000) göre sosyal beceri kavramı, iletişim yeterliği, sosyal yetkinlik, kişilerarası yetkinlik ve kişilerarası beceri gibi kavramlar ile birbirinin yerine kullanılmaktadır. Kavramları ayırtırmak için yapılan çalışmalar ise literatürde pek kabul görmemektedir.

2.2.3. Yetkinlik ve Kişilerarası Yetkinlik

Yetkinlik kavramı, çevresel yetkinlik, sosyal beceri, psiko-sosyal yetkinlik, iletişimsel yetkinlik, ilişkisel yetkinlik, sosyal yetkinlik, kişilerarası yetkinlik gibi kavramlar ile kullanılmaktadır. Bacanlı (1999), bu alanda henüz bir görüş birliğinin olmadığını belirtmektedir. Farklı olguları anlatabilmek için araştırmacılar aynı terimleri kullanmakta, bazen de aynı olguları farklı kavramlar ile ifade etmektedirler (Spitzberg ve Cupach, 1989).

Literatürde yetkinlik kavramı, ortak bir tanıma sahip değildir. Genelde bakış açılarına göre farklı anlamlar ile tanımlanmaktadır (Rychen ve Sałganik, 2000). Kültürel perspektif ve çevre bilimsel açıdan yetkinlik kavramını inceleyen Obgu'ya (1981) göre yetkinlik tanımında ortak bir karara varılamamıştır. Ona göre yetkinlik, beyazların akademik ve okul başarılarının belli nitelikleri taşıyıp taşımama açısından değerlendirilmesidir. Tanımın ortak noktası, bireyin kültürel anlamda performans yeteneğidir.

Bireyin çevresiyle olan karmaşık etkileşiminin sonucunda olan yetkinliğe detaylı bir şekilde bakıldığı zaman belirli bir toplumsal bağlam, kültür ve zamanda beklenen temel gelişim görevlerini yerine getirmesi ya da akran kabulü, akademik başarı gibi çeşitli alanlardaki başarılar şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Yetkinliğin tanımı, kişinin gelişimi, değişimi, mevcut bağlamın değişimine göre değişmektedir (Masten ve Coatsworth, 1998).

Waters ve Sroufe (1983), yetkinliği açıklarken sosyal yetkinlik odaklı beceriler ve toplumsal bakış açısı şeklinde iki farklı yaklaşımdan faydalanmıştır. Toplumsal bakış açısına göre yetkinlik, esnek koordinasyon üretebilme yeteneği, isteklere uyumlu tepkiler verme ve çevredeki fırsatlardan faydalanmadır. Fakat hangi durumda hangi davranışın etkili olacağı veya bu etkinin ölçütünün ne olacağı belli olmadan, bunu ölçmek güçtür (Waters ve Sroufe, 1983). Sosyal yetkinlik odaklı beceriler şeklinde açıklamak, değerlendirme sorununu ortadan kaldırmaktadır. Belli beceriler, yaşa ve duruma özgüdür. Her yaşa uygun belirlenecek beceriler ölçülerek, yetkin olan ve olmayan kişiler belirlenebilmektedir. Kısacası bu yaklaşımların ilkinde toplum normlarına uyma ve topluma aykırı duruma düşmeme becerisi; ikincisinde de yaşa göre farklı olan beklentiler vurgulanmıştır. İlk yaklaşımın temeli toplum, diğerinin de gelişimdir (Waters ve Sroufe, 1983).

Dirks, Treat ve Weersing (2007), uygun davranışların ne olduğunu saptarken dikkat edilmesi gereken çeşitli hususların olduğunu belirtmiş, yetkinliği değerlendirmede kullanılan faktörleri “birey X durum X davranış X değerlendirici” olarak ifade etmiştir. Örnek olarak gülme davranışı ele alındığında, genelde bu tercih edilen ve sosyal açıdan uygun bir davranıştır ancak çatışma yönetiminin olduğu durumlarda uygunsuz olmaktadır. Bu tarz durumların çerçevesinde değerlendirildiği zaman yetkinlik, davranış ve durum arasında uygun eşleşmeler yapabilmeye özelliğidir. Buhrmester ve arkadaşlarına (1988) göre kişilerarası ilişkiler farklı aşamalarda farklı beceriler gerektirmektedir. Bu durum, kişilerarası yetkinliğin tanımlanmasının ve araştırılmasının önemini göstermektedir.

Wiemann (1977) kişilerarası ilişkilerde yetkinlik kavramının, T grupları ya da insan ilişkileri, kendini sunma yaklaşımları ve sosyal beceri yaklaşımları olmak üzere birkaç görüş ile ifade edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşımlarda kişilerarası ilişkilerde yetkinlik, ‘etkililik’ şeklinde tanımlanmıştır. Bochner ve Kelly (1974) kişilerarası yetkinlikle ilgili tanımları incelemiş, etkililik noktası üzerinde görüş birliği olduğunu görmüş, yetkinliğin başka insanlar ile etkili bir biçimde etkileşim kurma becerisi olduğunu ifade etmişlerdir. Tüm insanlar, çevresiyle etkili bir iletişim kurabilmek için motive olmaktadır.

Gelişim temelli kuramlara göre kişilerarası yetkinlik, ergenlik ve çocuklukta yakın ilişkiler kurulması ve sürdürülmesi yeteneğidir (Şahin, 2013). Kişilerarası yetkinlik, başka insanların korkularına, arzularına ve ihtiyaçlarına duyarlı olarak, onlarla iş birliği yapabilmektir (Carrol, 2001). Baker (2005) kişilerarası yetkinliğin

tanımının net olmadığını, bu yüzden kavramın detaylı bir biçimde tanımlanmasını savunmuşlardır.

Bu çalışmada, Buhrmester ve arkadaşlarının (1988) önerdiği kişilerarası yetkinlik kavramı temel alınmıştır. Bu kavramı açıklarken Buhrmester ve ark., (1988) gelişimsel, sosyal ve klinik psikoloji literatürünü geniş çapta incelemiş, bunun sonucunda çeşitli kişilerarası becerilerin toplamı şeklinde tanımlamışlardır. Bu beceriler çatışma yönetimi, duygusal destek, kendini açma, etki bırakma, ilişki başlatmadır. Bu becerilere sahip insanlar, yüksek kişilerarası yetkinlik düzeyine sahiptir (Buhrmester vd., 1988).

Kişilerarası yetkinlik; ilişki başlatma, devam ettirme, ilişkideki problemleri çözüme hem destek alma hem destek verme, sosyal ilişkilerinden doyum sağlama gibi beceriler ile, sağlıklı ilişkiler kurulmasıdır (Buhrmester vd., 1988). Kişilerarası yetkinliğin ölçülmesi için Kişilerarası Yetkinlik Ölçeğinin geliştirirken sosyal kaygıyı (Richardson ve Tasto, 1976), sosyal yetkinliği (Levenson ve Gottman, 1978) ve girişkenlik becerilerini (Galassi, 1974) ölçmek için geliştirilen ölçek maddelerini kullanmışlardır.

Buhrmester ve diğerleri (1988), kişilerarası yetkinliği bileşenlerine ayırırken iki farklı yaklaşımdan bahsetmektedir. Bunların ilki ilişki başlatma, kişilerarası görev alanlarına ayırmayı, uygun olmayan istekleri reddetme; ikincisiyse etkileşim için gerekli becerilerin belirlenmesidir. İlişki başlatma, kişinin yeni ilişki ve etkileşimler başlatmaya istekli olmasıdır. Etki bırakma, başkalar ile olan anlaşmazlıklar ve kişisel haklar konusunda, kişinin hakkını savunmasıdır. Kendini açma, kişisel bilgilerini başka insanlar ile paylaşmadır. Duygusal destek, başka insanlar problem yaşadıklarında veya stresli olduklarında onlar ayardım etme, rahatlamalarını sağlamadır. Çatışma yönetimiye yakın ilişkilerdeki anlaşmazlıkları çözebilmedir (Buhrmester ve ark.,1988). Bir ilişkinin başlaması ve gücün ortaya koyulması atılganlık; çatışma çözme, duygusal destek ve kendini açma ise derinliği olan ve anlamlı ilişkiler ile alakalıdır (Buhrmester ve ark., 1988; Gorska, 2011).

Riggio'ya (1986) göre sosyal beceri araştırmacıların genelde bilgi alma ve vermenin temel bir sosyal beceriyi yansıttığı konusunda ortak bir karara vardıklarını belirtmiştir. Buhrmester ve diğerleri (1988) tarafından açıklanan kişilerarası yetkinlik kavramında duygusal destek ve kendini açma boyutlarının olması önemlidir. Kişilerarası ilişkilerde birbirini tamamlayan bu iki boyut düşünüldüğü zaman,

duygusal destek ve kendini açma becerileri olan kişilerin ayrıca gelişmiş empatik becerileri olduğunu söylemek mümkündür.

2.3. Bağlanma

Hayatta kalmak, dünyadaki bütün organizmaların temel amacıdır. En kompleks canlıdan en basit canlıya kadar bütün varlıklar, türünü devam ettirmek için çabalamaktadır. En kompleks canlı olan insanların hayatta kalma şansıyla, çevresindekilerle kurduğu iletişime bağlı olmaktadır (Cozolino, 2014). İnsan yavrusu, biyolojik yapıları gereğince yaşamını sürdürebilmek için kendisine bakım veren kişiye muhtaçtır (Soysal ve ark., 2005).

Aristo'nun da belirttiği üzere sosyal bir hayvan olan insanlar, temizlenmek, korunmak, ısınmak, beslenmek gibi temel gereksinimlere sahiptir ve bebekler, bu gereksinimleri kendisi karşılayamamaktadır. Bu gereksinimleri karşılayan ebeveynler, bunu karşılıklı bir tatmin ile yapmakta, mecburiyet olarak görmemektedir (Tüzün ve Sayar, 2006). Annenin bebeğine gösterdiği ilgi ve sevginin karşılığında bebekte, anneye karşı minnet ve sevgi hisleri oluşmaktadır (Klein, 2012). Bu karşılıklı duygular, yaşamsal içgüdü sayesinde oluşmaktadır. Doğumdan sonra bebek, bağ kurabileceği bir nesne aramaktadır (Fairbairn ve Ronald, 1963).

Milyonlarda nörondan oluşan sinir sistemi içerisindeki nöronlar, sinaptik bağların sayesinde hayatta kalmaktadır. Bu bağların oluşmasını sağlayan en önemli öge, başka insanlarla kurulan etkileşimdir. Bir başka deyişle, ilişki olmazsa sinaptik bağ olmaz; sinaptik bağ yoksa nöronlar ölür, nöronlar da olmazsa insan ölür. Yetimhanelerde kalan çocuklar arasında salgın hastalığı olanlar gruptan uzaklaştırılıp, daha iyi bir bakım ile hayatta kalmaları hedeflenen çocuklar, mümkün olduğu kadar az temas ile tedavi edilmek istenmiş, ancak tüm tedbirlere rağmen ölümler sürmüştür. Bunun aksine, tenel temasın ve etkili iletişimin yaşam kalitesini artırdığı ve ölüm riskini azalttığı görülmüştür (Cozolino, 2014).

Bağlanma eğilimi, ilk etapta bağımlılık gibi görünmekte, daha sonra karşılıklı bir yakın olma ihtiyacına dönmektedir. Evrimsel bir yapıya hizmet eden bağlanma eğilimi, doğuştan gelen özelliklere sahiptir (Kesebir ve ark., 2011). Psikoanalitik kuramcılar, bağlanmayı beslenmeyle sınırlı tutmakta ve bebeğin annesine duyduğu yakınlığı, onu doyurması ile ilişkilendirmektedir (Hazan ve Shaver, 1998).

1958 senesinde Harlow'un öğrencileri ile yaptığı maymun deneylerine göre beslenme ihtiyacı, bağlanma işlevini tek başına açıklayamamaktadır. İki farklı

düzenek oluşturan Harlow, yavru maymunların temel güdülerini anlamaya çalışmaktadır. Düzeneklerden bir tanesi rahat ve yumuşak bir kumaştan, diğeryse demirden, süt dolu ve rahatsız edici bir biberondan oluşmaktadır. Yavru maymunlar ilk olarak demir düzenekte biraz süt içmekte, daha sonra hemen yumuşak kumaşa geçmektedir. Bir başka çalışmada soğuk kumaş düzenek ve sıcak demir düzenek oluşturulmuştur. Yavru maymunlar bu deneyde sıcak demir düzeneği seçmiştir. Harlow bu çalışmaları ile yalnızca beslenmenin değil, sıcaklık ve yumuşaklığın da temel ihtiyaçlar olduğunu ortaya koymaktadır (Bowlby 2012a; Öztürk ve Uluşahin, 2016). Bir başka araştırmasında Harlow, yavru rhesus maymunları annesinden ayrı bir şekilde sosyal ortamdan izole olarak yetiştirmiştir. Daha sonra maymunların davranışlarını incelemiş, bu maymunların cinsel olarak donuk, çocuklarına karşı ilgisiz, içe kapanık, sosyal ilişkilerde yetersiz olduklarını görmüştür. Bu çalışmasında Harlow, anne yoksunluğunun nelere yol açabileceğini göstermiştir (Öztürk ve Uluşahin, 2016).

Yeni doğan bir bebek, hayatını sürdürebilmek için duygusal bir bağa ihtiyaç duymaktadır (Sümer ve Güngör, 1999). Bebek ve anne, karşılıklı olarak birbirine bakarak güçlü bir iletişim kanalı oluşturmakta, yüz yüze bakarak duygu düzenlemesini etkin hale getirmektedir. Bu düzenleme anneye, bebeğin sinyallerini daha iyi bir şekilde anlamasına yardım etmekte, bebeğin de annesine güven duygusunu arttırmaktadır (Masterson, 2008). Bağlanma, stres durumlarında açığa çıkan ve bebeğin kendisine bakım veren kişi ile yakınlık kurma ihtiyacının ürünü olan duygusal alışveriştir. Yalnızca çocukluk dönemine has olmayan ve bu dönemde kurulan sağlıklı ya da sağlıklı bağlanma, ilerleyen yaşlarda kendini tekrar edebilmekte veya koruyabilmektedir (Kesebir ve ark., 2011).

2.3.1. Bağlanma Kuramı

Bowlby'e göre bir bebek annesine yalnızca beslenme ihtiyacını karşıladığı için yakın olduğu ve sevdiği fikrine karşı çıkmış ve bağlanma kuramını oluşturmuştur. Ona göre bağlanma davranışı içgüdüsel bir ihtiyaçtır ve sosyal hayatı düzenleyen etki gücüne sahiptir (Bowlby, 2012a).

Bowlby'nin ilk araştırmaları, pek çok neden yüzünden ailesinden ayrılıp yuvada ya da hastanede kalan çocuklar üzerinedir. Çalışmalarında, anksiyetenin üç tepkiye yol açtığını gözlemlemiştir. Annesinden ayrılmış olan çocuk, bir süre her şeyi protesto etmektedir. Bu protestoyu, annesini geri getirmek için yapmaktadır. Daha

sonra çocuk, umutlu bir bekleyiş içerisinde girmektedir. Ancak bunun sonrasında annesinin gelmeyeceğiyle ilgili umutsuzluğa düşmekte, sosyal hayattan kopmaya başlamaktadır (Bowlby, 2012a; Masterson, 2008). Bowlby, çocukların gösterdiği yoğun tepkinin kökenini incelemiş, Darwin’ci görüşü ve nesne ilişkileri kuramını bir araya getirmiş, ilişki kurma ve yakınlık aramaya ilgili evrensel eğilimin mevcut olduğu düşüncesini ortaya atmıştır (Bowlby, 1958). Daha zeki ve güçlü biriyle yakın olma ve bu yakınlığın sürdürülmesi isteği, bağlanma davranışı ortaya çıkarmaktadır (Bowlby, 2012a, 2013).

İnsan yavrusu, yalnızca kendini koruma ve bakmaya istekli bir yetişkin varlığında hayatta kalabilmektedir (Bowlby, 1958, 2012a, 2013). Bağlanma davranışı, iki önemli fonksiyona sahiptir:

- Annenin bebeği dış tehlikelerden koruması,
- Bebeğin hayatını nasıl sürdüreceğini annesinden öğrenmesidir (Bowlby, 2013).

Bağlanma kuramının temelinde 3 ilke vardır:

- Tüm bebekler, bağlanma içgüdüleri ile doğmaktadır.
- Yakınlık ihtiyacı karşılıklı olmaktadır. Bakım veren kişi de bağlanma ihtiyacı duymaktadır.

- Bağlanma deneyimleri dış dünyanın anlaşılması ve zihin modelinin buna göre geliştirilmesini sağlamaktadır (Kesebir ve ark.,2011).

Bireyin kendisi ve başkalarıyla alakalı tasarımı, ilk bağlanmanın etkisi ile oluşmaktadır. Bakım veren kişinin kim olduğu, nerede durduğu, nasıl davrandığı, nitelikleri, bebeğin kendilik tasarımı ve dış dünyayı olumlu ya da olumsuz bir şekilde algılamasına yol açmaktadır. Bu algı sistemine zihinsel temsiller ya da içsel çalışan model denir (Çalışır, 2009).

Birey, ilk ilişkisini anne ile kurmaktadır. Bu ilk ilişkide bakım veren kişi, bebeğin ihtiyaçlarını karşılayabilen, sevgi dolu, ulaşılabilir, duygusal yakınlık kurabilen bir yapıya sahipse; bebek kendini sevilmeye layık ve değerli görmektedir. Kendisine yönelttiği bu değer sayesinde bebek, dış dünyayı da güvenli bir yer olarak algılamaktadır. Bakım veren kişi bebeğin gereksinimlerine karşı duyarsız, ulaşılabilir, sevgisiz olursa, bebek de kendisinin desteklenmeye ve sevilmeye layık olmadığını düşünecektir. Yine aynı şekilde dış dünyayı da güvenilmez olarak algılayacaktır (Bowlby, 1973).

Birincil bağlanma genel olarak anne ile olsa da kendisi ile yeterince iletişim kuran babası ile de bebek bağ kurabilmektedir. Baba bebeğin temel bakım ihtiyaçlarına dahil olduğu zaman hem çocukta hem de babada güçlü bir bağ oluşmaktadır. Babayla kurulan bağın güvenli olmasıyla çocuk, ilerleyen yaşlarda daha girişken ve daha özgüvenli olmaktadır (Soysal ve ark., 2005). Bu sayede çocuk, ebeveynlerinin iki farklı birey olduğunu anlamakta, bir tanesinin yokluğunda diğeri ile kendisini güvende hissetmektedir. Genelde çocuklar aktif oyunlarda babalarını, öz bakım ihtiyaçlarındaysa annelerini tercih etmektedir (Kesebir ve ark., 2011).

Bağlanma teorisine ait bazı özellikler şunlardır:

- Spesifik olma: Özel olarak seçilen bir ya da daha fazla kişiye yönelik olarak bağlanma gerçekleşmektedir.

- Süre: Hayatın büyük bir bölümünü kapsayan bağlanma, ergenlik döneminde ebeveynlerden arkadaşlara kaymaktadır ancak çoğunlukla ilk bağlanma şekli, kendini tekrar etmektedir.

- Duygusal bağlanma: Bağlanma ilişkisini kurma, koruma, bozma ve yenileme esnasında güçlü duygular açığa çıkmaktadır. Yakınlaşmak, sevmek, âşık olmak yoğun bir mutluluk duygusu oluşturmaktayken kaybetmek, ayrılmak da keder, üzüntü ve endişe gibi duygular oluşturmaktadır.

- Ontojeni: Bağlanma, bebekle uzun süre beraber olan, yakınındaki kişiye yönelik oluşan biyolojik bir gelişmenin neticesidir.

- Öğrenme: Bağlanmadaki temel süreç, tanıdık olan kişilerin yabancı olanlardan ayrı olduğunun öğrenilmesidir. Ceza ve ödülün bu tarz bir öğrenmede etkin olmadığı görülmüştür. Sık sık ceza veren ebeveyne, sağlıksız bir şekilde de olsa bağlanma gerçekleşebilmektedir.

- Organizasyon: Bağlanma döngüsü, gereksinimler ve gereksinimlere verilen yanıtlar şeklinde bir şema izlemektedir. Tehlikedeysen güvenli alan oluşturma, korkunca sakinleştirilme, acıkınca doyurulma gibi eylemler, bunlar arasındadır.

- Biyolojik işlev: Memeli türlerde evrimsel fonksiyonu olan bağlanmada bebek, yaşayabilmek için bir başka canlıya bağlanmaktadır (Bowlby, 2012a).

Hayatın ilk yılları, altın yıllar şeklinde değerlendirilmektedir. Kurulan ilişki örüntüleri, yetişkinlikte de sürmektedir. Bu aşamada güvenli ilişkiler oluşturma sonucunda çeşitli gelişmeler oluşmaktadır. Güvenli bağlanma yaşayan kişiler, daha yakın ilişkiler kurmaktadır. Duygusal sağlık, psikolojik iyi olma, ruh sağlığı ve öz güven açısından olumlu göstergelere sahiptir. Neyin içselleştirileceği, neyin

dışsallaştırılacağıyla ilgili farkındalıkları gelişmiştir. Vicdan gelişimi, duyguları anlama ve sosyal problemleri çözme konusunda başarılı olmaktadır (Thompson, 2006). Erken dönemde yaşanan güvensiz ilişkiler, farklı patolojik durumlar oluşturmaktadır. Güvensiz bağlanan çocukların sorumluluklara karşı daha duyarsız, huzursuz, sosyal izolasyona açık, saldırgan, dirençli, sinirli olma ihtimalleri yüksektir (Soysal ve ark., 2005).

2.3.2. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma

Bowlby'e göre bağlanma, her yaştaki insanın davranışlarının önemli birer parçasıdır (Bowlby, 2012a). Erken çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişki, çocuğun zihinsel şemalarının oluşmasını sağlamaktadır (Bowlby, 2012a, 2013). Bu şemalar, benlik ve bağlılık duyulan kişiyle ilgili yargıları ifade etmek için kullanılmaktadır. Kurulan ilk temel ilişki, bu yolla geleceğe aktarılmaktadır. Kişi, zihnindeki "güvenli o" ve "değerli ben" şemaları ile yakın ilişkiler dizayn etmektedir (Kesebir ve ark., 2011; Soygüt, 2004).

Davranışsal sistem, hayat boyunca tüm ilişkilerde kendisini yinelemektedir. Sınır sisteminde olan bu öğrenme, kolaylıkla değişmemektedir (Hazan ve Shaver, 1998). Araştırmalara göre yaş düzeyi, bağlanma stiline etki etmemektedir. Cinsiyetse ilişkilerin yönünü belirleme konusunda farklı sonuçlara sahiptir. Hazan ve Shaver'e (1998) göre kaygılı-kararsız bağlanan kadınların; kaçınmacı bağlanmadaysa erkeklerin yapısal özellikleri daha ağır basmaktadır. Bazı araştırmalara göre erkek olma çatışma eğilimini; kadın olma da yakınlık, koruma ve yardım eğilimini arttırmaktadır (Doğan ve ark., 2012). Başka bir bakış açısına göre bağlanmanın yönünü biyolojik cinsiyet değil, cinsiyet kimliği etkilemektedir. Bir araştırmada kadınsı özellikleri olan kadın ya da erkeklerin güvenli ya da korkulu bağlanma; androjen özellikleri olan kadın ya da erkeklerinse güvenli bağlanma şekilleri geliştirdiği belirtilmiştir (Çelikkaleli ve Avcı, 2016). Bir başka çalışmaya göre kız çocuklara oranla erkek çocukları daha güvenli; kız çocukları da daha korkulu bağlanma şekline sahiptir. Burada etkili olan nokta hem ebeveynlerin çocuklara yaptığı yükleme hem de kültürdür (Erözkan, 2011). Kalıcılığı yüksek olsa da zaman zaman yaşanan ciddi olaylar, bağlanmanın sistematüğini değiştirebilmektedir (Kesebir ve ark., 2011).

2.3.2.1. Bebeklik ve Çocuklukta Bağlanma

Dünyaya geldiği andan itibaren bebek, yaşayabilmek için annesine bağımlı olmaktadır (Masterson, 2008). Bebekteki bakıcı veya koruyucuya yakın olma ihtiyacı, doğuştan gelen çeşitli davranışlar göstermesine yol açmaktadır. Aynı şekilde bakım veren de, kendi davranışları ile bebeğin bu davranışlarına karşılık vermektedir. Ebeveynlerin algısı karşısında gülümseyen bebeğin bu davranışını ebeveynler de ödül olarak görmekte, bebekle daha da yakınlaşmaktadırlar. Annesi ortamdaki uzaklaştıkça bebek, fiziksel ya da görsel olarak annesini takip etmekte ve yakınlığı sürdürmektedir. Bu döngüyle bebek, hayatta kalmaktadır (Hazan ve Shaver, 1998).

Bebek, doğuştan gelen dokunma, ağlama, gülümseme, izleme, emme gibi davranışlarla bakım verenle ilişki kurmakta, bu davranış örüntüleri de düzenli ve tutarlı bir etkileşim ile gelişmektedir. 8-12 haftalık bebekler, annesinin uyarılarıyla hareket etmektedir (Bowlby, 1958). Bu aşamada annesine bağımlı olan bebek, altıncı aya kadar olan ikinci dönemde, bağlanma davranışının ilk sinyallerini vermektedir. Annesine dikkat etmeye, onu ayırt etmeye başlamaktadır. 6-24 ay arasındaki dönem ise, bağlanmanın tam olarak görüldüğü dönemdir (Bowlby, 2012a).

Bağlanma davranışı, 2 biçimde görülmektedir. Bunların ilki, sosyal tepkilerin bakım vericiye yönlendirilmesidir. İkincisiyse bakım vericiden ayrılma ve tekrar birleşmeye gösterilen anlamlı tepkidir. Bağlanmanın seyrine etki eden faktörler kültür, babanın geleneksel rolü, ebeveyn ilişkisi ve annenin sosyal desteğidir (Bowlby, 2013). Anne, bağlanma konusunda iki önemli davranışa sahiptir. Bunların ilki, bebeğin gerçek bir sosyal etkileşime sokulması; ikincisiyse duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını anlaması ve buna göre cevap vermesidir. Yalnızca bakıma odaklanıp sosyal etkileşimi görmezden gelmek, çocukta sağlıklı bağlanmanın görülmesine yol açabilmektedir (Kavlak ve Şirin, 2009).

Herhangi bir sıkıntı ve tehlike anında yakınlık kurulabilen tanıdık bir ebeveynin olmasıyla çocuk, çevreyi keşfetme ve oyunlara katılma konusunda kendisini güvenden hissetmektedir. Bir bebek korktuğu veya sıkıntı içerisinde olduğu zaman, yakınlığı korumak istemektedir. Bu anlarda bakım veren kişi, bebeği rahatlatmak için, bir güvence üssü şeklindedir. Bakım verici bağlanma dışında, bebeğin keşif davranışları için ayrıldığı ve geri dönebildiği güvenli bir üstür. Bu açıdan yakınlığın korunması, güvence üssü ve güvenli üs, bağlanmayı tanımlayan özellikler arasındadır (Hazan ve Shaver, 1998).

Ainsworth ve arkadaşları tarafından yabancı durum adı verilen bir çalışmada, Bowlby'nin bağlanma kuramı biraz daha ileri taşınmış, anne-bebek arasındaki iletişim süreçleri somutlaştırılmıştır. Anne ve 12-18 aylık bebekler ilk olarak doğal ortamlarında gözlemlenmiş, annelerin ihtiyaçlara nasıl cevap verdikleri incelenmiştir. Daha sonra laboratuvarında bebeklerin, ebeveyninden ayrılma ve yeniden birleşme anında verdiği tepkiler incelenmiştir (Masterson, 2008). Ayrılma, yabancı ile kalma ve yeniden birleşme eylemleri ile bağlanma duygusu aktifleştirilmiş, bebeklerin verdiği tepkiler ile somut verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Gözlemlerin sonucunda kaçınan, kaygılı/dirençli veya kaygılı/kararsız ve güvenli bağlanma stilleri tanımlanmıştır (Sümer ve Güngör, 1999).

Güvenli bağlanan çocuklar, anne ortamdan uzaklaştığı zaman huzursuzlanmakta, anne ile temas ve yakınlık aramaktadır. Annesi ile yeniden kavuştuğu zaman sakinleşmekte ve etrafını keşfetmeye devam etmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Stres durumlarında annenin her daim yanında olacağı konusunda emin olan bu çocuklar, ayrılık anında yine da rahatsız hissetmekte, anne döndüğü zaman kolayca sakinleşebilmektedir (Bowlby, 2012a). Okul öncesindeki çocuklarda güvenli bağlanma gerçekleştiği zaman bu çocuklar, diğer çocuklara oranla daha çok özgüvenli, daha öz saygılı, istek ve duygularını kontrol etmede daha yetenekli olmaktadır (Masterson, 2008). Güvenli bağlanma, doğa ile en uyumlu bağlanma şeklidir. Bu stilde çocuğa destek veren bir ebeveyn vardır. Anne çocuğa karşı duyarlı, kolay ulaşılabilir, çocuk yarım, rahatlık ve koruma istediği zaman sevgi ile yaklaşıyorsa, aralarındaki bağ güvenli olmaktadır (Bowlby, 2012b). Anne, çocuğun isteklerine karşı duyarlı, olumlu tepkiler veren, tutarlı davranışlar sergileyen bir kişiye, aralarında güvenli bir bağ oluşmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999).

Kaygılı/kararsız bağlanan çocuklar anneleri ayrıldığı zaman yoğun bir kaygı ve kırgınlık göstermekte, yabancı ile iletişim kurmayı reddetmektedir. Annesi ile tekrar birleştiğindeyse kolayca sakinleşmemiş, etrafını keşfetmektense annesine yapışık kalmıştır (Sümer ve Güngör, 1999). Kaygılı bağlanan çocuklar, annelerinin ihtiyaç anında kendilerine yardım edip etmeyeceği konusunda emin olmayan çocuklardır. Kaygı yüzünden ayrılıp yeniden birleşme durumlarında çocuk hemen sakinleşememekte, tepkilerinde direnç olmaktadır. Keşfedici davranışlara karşı kaygı hisseden çocuk, annesine yapışmaktadır (Bowlby, 2012a). Kaygılı bağlanmanın şekillenmesinde annenin çocuğun gereksinimlerine bazen cevap vermesi bazen de duyarsız olması, yaşamın bazı dönemlerinde çocuktan ayrı kalması, terk etmekle tehdit

etmesi etkili olmaktadır. Bu belirsizlik yüzünden çocukta ayrılık kaygısı oluşabilmektedir (Bowlby, 2012b). Bakıcının tutarsız tepkileri, aşırı müdahaleci ve sert olması, çocuk üzerindeki ilgisinin kesintili olması, çocukta kaygılı bağlanma gelişmesine yol açabilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Kaçınmacı bağlanan çocuklar, ayrılık anında etkilenmiş gibi görülmesine de, tekrar birleşme durumunda annelerine karşı ilgisiz davranmış, oyuncakları ile ilgilenmiştir (Sümer ve Güngör,1999). Annesinin kendisini destekleyeceği konusunda çocuk, güvensizdir (Bowlby, 1958). Şiddetli bir şekilde reddedilmeyi beklemektedir. Kimsenin desteği ve sevgisi olmadan yaşamaya çalışmakta, ilişki kurmaktan kaçınmaktadır (Bowlby, 2012b). Reddedici, bedensel temastan kaçınan, soğuk ve aşırı ihmalkâr annelerin elinde büyüyen çocuklar, kaçınmalı bağlanmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999). Kötü muamele, sürekli reddetme ya da sürekli bir tedavi merkezinde anneden ayrı kalma, kaçınmalı bağlanmanın derinleşmesine yol açmaktadır. Bu bağlanma stili uzun dönemli etkileriyle sürekli suç işleme ve öz bakımda yetersizlik gibi çeşitli kişilik bozukluklarına yol açabilmektedir (Bowlby, 2012b).

Mail ve Solomon, kaçınan, kaygılı ve güvenli bağlanma stillerine bir de dağınık bağlanmayı eklemiştir. Dağınık bağlanmaya sahip kişiler, stresle başa çıkmak için organize davranışlara sahip değildir. Zaman zaman hareketlerinde yavaşlama veya donup kalma yaşayabilmektedir. Bu çocukların anneleri psikiyatrik hastalıklara sahip, ihmalkâr, fiziksel tacizde bulunan, kendi bağlanmalarında sorun yaşayan kişilerdir (Kesebir ve ark. 2011). Ainsworth, kaçınmalı bağlanmayı kayıtsız ve korkulu olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Kayıtsız modelde olumsuz başkaları ve olumlu benlik düşüncesi; korkulu modeldeyse olumsuz benlik ve başkaları düşüncesi hakimdir (Sümer ve Güngör, 1999).

Bir sebepten dolayı annesinden ayrılmak durumunda kalan beneklerin gelişimi durmakta veya yavaşlamakta, yüzlerinde üzüntülü bir ifade taşımakta, sosyal ortamlardan uzaklaşmakta, yemeğe karşı isteksiz olmaktadır. Ayrıca bu bebeklerin kalp atış hızı yükselmekte, nörolojik sistem işleyişinde farklılıklar görülmektedir (Kesebir ve ark. 2011).

2.3.2.2. Ergenlikte Bağlanma

Yalnızca çocuklukla sınırlı olmayan bağlanma davranışı ve ihtiyacı, farklı yoğunluklarda da olsa, stres ve kaygı anında yetişkin ve ergenlerde de görülebilmektedir (Bowlby, 2012b). İnsanların bireyselleşme sürecindeki iki önemli dönem, 2-3 yaşları ve ergenlik çağıdır (Aslan ve Güven, 2010). Bir geçiş dönemi olan ergenlikte hem ruhsal hem de fiziksel anlamda çeşitli değişimler görülmektedir. Bu duygularla baş etme konusunda bağlanma duygusu, ergene yardımcı olmaktadır. Ebeveynlere duyulan bağlılığın yönü değişmekte, zayıflamakta, arkadaşlara yönelmektedir. Ancak yönün değişmesi, ebeveynlere duyulan ihtiyacı tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Hayatın tüm evrelerinde, yoğunluğu azalsa da ebeveynlerle kurulan bağın devam etmesi, sağlıklı bir gelişim sürecidir (Morsünbül ve Çok, 2011).

Bebekler, annenin koruyuculuğu ve sıcaklığıyla büyümeye başlamaktadır. Çocuklukta hem arkadaşlara hem de anneye yönelik olan bu yakınlık, yetişkinlik ve ergenlikteyse yakın bir arkadaşına veya romantik bir eşe yönelik olmaktadır (Erözkan, 2004).

Gençler, kendi ayakları üstünde durabilen, özgür bireyler olmak istemektedir. Bu özgürlükle genç, yeni bağlanma şekillerine yönlenmektedir. Bu yeni bağlanma şekli, gelecekte eşi ve çocukları ile kurulacak ilişkinin temelidir. Genç her ne kadar bağımsız olsa da gereksinim duyduğu zaman ebeveynlerinin yanında olduğunu hissetmek istemektedir. Bağlanmanın uzun süreli ve romantik ilişkilere kayması, türün devamını sağlama konusunda içgüdüsel bir eğilimdir (Lee, 2017).

Çocukluk döneminde ebeveynlere olan bağlanma, gençlikte romantik bir eşe ve arkadaşına kaysa da stil aynı kalmaktadır. Çocuklukta oluşturulan ilk zihinsel şema, gençlikte de devrededir ve bağlanma, bu şemalar ile anlamlandırılır. Güvenli bağlanmış olan çocuklar, büyüdükleri zaman da aynı sistemi sürdürmektedirler. Bu gençler arkadaşları ve ailesi ile daha uyumlu, sosyal problemlerin üstesinden gelebilen gençlerdir. Güvensiz bağlananlarsa uyum problemi yaşamakta, stres durumları ile başa çıkarken zorlanmakta ve duygularını düzenlemede beceriksiz olmaktadır (Kesebir ve ark., 2011).

Annesine sağlıklı olarak bağlanmış kişiler, arkadaş ilişkilerinde daha sağlıklıdır (Doğan ve ark., 2012). Ebeveynlerin ihtiyaç anında ulaşılabilir olması, destekleyici olması, ergenin arkadaşları ile daha etkili iletişim kurmasına yardım

etmektedir (Lieberman ve ark., 1999). Bu gençler daha az çatışma yaşamakta ve duygularını daha rahat bir şekilde ifade etmektedir (Ducharme ve ark., 2002). Çeşitli araştırmalara göre annesi başkaları ile sağlıklı bir ilişki kurmuş ve evliliğini kaliteli bir şekilde yürüten gençler, güvenli bağlanma yaşamakta ve başkalarıyla daha rahat duygusal bağ kurmaktadır (Markiewicz ve ark., 2001). Anne ve babası beraber olan gençler de daha yakın arkadaş ilişkileri kurabilmektedir (Doğan ve ark., 2012).

Evlilikte çatışmanın olduğu ailelerde büyüyen gençler, çatışmanın düşük olduğu gençlere oranla daha korkulu bir bağlanmaya sahiptir ve ebeveynleri tarafından daha az kabul görmektedir (Şirvanlı-Özen, 2004). Sardoğan ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan bir çalışmada hem boşanmış ailelerde büyüyen hem de evlilik çatışmasının yüksek olduğu ailelerde yetişen gençlerin güvensiz bağlanma oranlarının daha yüksek olduğu, kendilerini tehdit altında hissettikleri ve daha fazla suçladıkları görülmüştür.

2.3.2.3 Yetişkinlikte Bağlanma

Yetişkinlikteki bağlanma, önceki dönemlerde görülen bağlanmanın bir devamı şeklindedir (Bowlby, 2013). Erken dönemlerde anneye kurulan bağlanma, yetişkinlikte başka insanlar ile kurulan bağlanmanın provasıdır (Tüzün ve Sayar, 2006). Psikoanalitik kurama göre sevgili seçerken oluşan bilinçdışı süreçlerde, ebeveynlere benzer nitelikler aranmaktadır. Zihin, tanıdık olana her zaman daha fazla yönelmektedir. Bu yüzden çocukluk döneminde kişinin hafızasında kalan karakterlere benzeyen niteliklere sahip insanlar, yetişkinlikte kişiye daha çekici gelmektedir (Klein, 2012).

Çocuklukta bağlanma yetişkinliğe evrilirken, çeşitli farklılıklar görülmektedir. Öncelikle çocuk, bağlılık duyduğu kişide güvenlik ve bakım ihtiyaçlarını doyurmaktadır ve bu tek taraflı olmaktadır. Anne yalnızca bakım vermekte, bakım almamaktadır. Yetişkinlikteyse koruma ve bakım karşılıklıdır. Çocuklukta bağlılık figürü ebeveynken, yetişkinlikte cinsel partner veya arkadaşla bağlılık duyulmaktadır. Çocuklukta ön planda olan koruma ve bakımdan, yetişkinlik döneminde bunlara cinsellik de eklenmektedir (Hazan ve Shaver, 1998).

Weiss'e göre çocukluk ve yetişkinlikteki bağlanma arasında 3 fark vardır. Bunların ilki, çocukluk dönemindeki bağlanmanın bakım alan ve veren arasında olması, yetişkinlikteyse eşler arasında gerçekleşmesidir. İkincisi, çocuklukta yoğun olan bağlanma davranışının diğer davranış sistemlerini de etkilemesi, ancak

yetişkinlikte etkilememesidir. Üçüncüsüye, yetişkinlik bağlanmasının genelde cinsel ilişki içermesidir (Akt. Kesebir ve ark. 2011).

Yakınlığı korumak, bağlanma kuramında temel bir ihtiyaçtır. Bebeklik döneminde tehlikelerden korunmak için ebeveynlerin güvenli bir sığınak şeklinde görülmesi, yakınlığı devam ettirmektedir. Yetişkinlikte insanları birbirine cinsel çekim gücü yakınlaştırsa da kişiler birbirine güven ve rahatlık vermiyorsa, bir süre sonra karşılıklı doyumsuzluk ya da kopmalar yaşanabilmektedir. Eşlerin birbirleri için güvenli bir sığınak olmaları ve duygusal destek sağlamaları, bağlılığı güçlendirmektedir (Hazan ve Shaver, 1998).

2.3.3. Yetişkin Bağlanma Stilleri

Bağlanma kuramı, bireylerin kendine bakım verenlerle ilişkileri sonucunda doyuma ulaştığı duygusal ilişkiler kurma yöneliminin nedenlerini açıklamaktadır. Bireylerdeki bağlanma davranışı, bebeklerin bakım vericilere duygusal ve fiziksel yakınlığını güçlendirmekte, çevreden gelecek risklere karşı korunmasına yardımcı olmakta, çevreyi keşfetmelerine ve tanınmalarına yardımcı olmaktadır (Solmuş, 2002).

Bağlanma kuramına göre birey, ilişkilerle ilgili hayatı boyunca sosyal yaşamdaki davranışlarına yol gösterme amacı ile çeşitli modeller geliştirmektedir. Bağlanma süreci bebeklikte bitmemekte, çocukluktan yetişkinliğe kadar tüm dönemlerde, farklı davranışlar ile kendisini göstermektedir (Alantar ve Maner, 2008).

1 yaşındaki bebeklerde gözlemlenen bağlanma şekillerine bakıldığında, ileriki dönemleri de kapsayan çalışmalarda, bir kere geliştikten sonra her bir bağlanma şeklinin sürdüğü görülmektedir. Bunun nedeni, iyi de olsa kötü de olsa bir ebeveynin, çocuğuna olan davranışlarının değişikliğe uğramadan sürme eğiliminde olmasıdır. Bir diğer nedeniye, tüm bağlanma şekillerinin belirsiz bir süre boyunca devam etme özelliğinde olmasıdır. Dolayısı ile güvenli bağlanan çocuk, daha faydalı ve mutlu bir çocuktur ve ayrıca kaygılı çocuklara göre daha az talepkâr olmaktadır. İkircikli ve kaygılı bir çocuk sıkıca sarılma ve mızımız olma eğilimine sahiptir. Kaçınmalı ve kaygılı bağlanan bir çocuk diğer çocuklara sataşma ve mesafesini koruma eğilimine sahiptir. Bu iki durumda da çocuğun davranışları ebeveynlerden olumsuz bir tepki alma ve tepkinin kısır döngüye dönmesine neden olabilmektedir (Bowlby, 2012b).

Tüm bunlardan yola çıkarak, bağlanma şekillerinin bir kez oluştuktan sonra devamlılık gösterme eğiliminde olduğu ancak bu devamlılığın mutlaka olacağını söylemek doğru değildir. İlk 2-3 yılda bağlanma şekli, ilişkinin bir niteliği şeklindedir.

Bu ilişki, çocuğun herhangi bir ebeveynle kurduğu ilişkidir ve ebeveynin çocuğa olan davranışları değişirse, bağlanma şekli de ona göre değişmektedir (Bowlby, 2012b).

Bartholomew ve Horowitz'e (1991) göre bağlanma unsurunu belirleyen temel unsur, benlik ve diğerleri modelleridir. Bağlanma stilleri, olumsuz ve olumlu uçlarda ele alınan bir unsur olarak, zihinsel modellerin birleştiği noktada tanımlanmıştır. İki unsur topolojik seviyede çaprazlandığı zaman, 4 esas bağlanma stili ortaya çıkmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999). Bu durumlar kayıtsız, saplantılı, korkulu ve güvenli bağlanma şekilleridir.

2.3.3.1. Güvenli Bağlanma

Güvenli bağlanan kişilerin hem diğerleri hem de kendilik modeli olumludur. Kişi başkalarını destekleyen ve kabul eden, kendisini de sevilebilir olarak görmektedir. Bu kişiler, ilişkilerinde rahat ve güvenli hareket etmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Kişi sevgi dolu, ilgili, sıcak aile ilişkileri yaşadığı zaman olumlu diğerleri ve benlik algısına sahip olmaktadır. Birey bu algıları gelecek yaşantısına da yansıtmakta, yetişkinlik döneminde güvenli, samimi ve sıcak ilişkiler kurmaktadır. Bu kişiler başkalarını destekleyici, iyi niyetli, ulaşılabilir, güvenilir olarak, kendini de sevmeye değer görmektedir. Yüksek benlik saygıları yüksek olan bu kişiler yakınlık kurmaktan rahatsız olmamakta, mutlu bir hayat sürmektedir. Stres karşısında dayanıklı olmakta, bu tarz durumlarda yakın arkadaşları ve ailesiyle iletişim kurmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Güvenli bağlanan kişiler, insanların kendilerine yakın davranması veya başkaları tarafından terk edilme konusunda kaygı ve korkuya sahip değildir. Bu kişiler hem başkalarına hem de kendilerine yüksek bir saygı ve güven duymaktadır. Aşırı uçlarda hareket etmediklerinden dolayı uzun süreli ilişkiler kurmaktadır. Kendileriyle barışık olan bu insanlar sosyal ilişkilerinde problemlere çözüm bulma ve pozitif davranışlarda bulunma eğilimine sahiptir (Finzi ve ark., 2001). Ayrıca kendilerini iyi bir şekilde ifade etmekte, yeni ortamlara çabucak ve kolayca uyum sağlayabilmektedirler.

Güvenli bağlanan yetişkinler, kendileri ile alakalı benlik algılarını kaybetmemek adına başka insanların kabulüne daha az ihtiyaç duymakta, bunu elde etme çabası daha az olmakta, başka insanlarla daha kolay yakın ilişkiler kurabilmekte, daha az huzursuzluk yaşamaktadır (Kart, 2002). Güvenli bağlananlar doğru tercihler yapmakta, hayatı doğru bir zeminde yaşayabilmektedirler (Ruppert, 2011).

Güvenli bağlanan yetişkinler, başkaları ile daha yakın ilişkiler kurabilmekte, ilişkilerinden daha fazla doyum almaktadır. Bu kişiler ilişkilerinde ve hayatında daha az problem yaşamakta, ilişkileri daha uzun süreli ve kaliteli olmaktadır. Ayrıca romantik ilişkilerinde daha anlayışlı, destekleyici, mutlu ve güvenli olmaktadır (Büyükşahin, 2006).

2.3.3.2. Korkulu Bağlanma

Korkulu bağlanan kişilerin başkaları ve benlik algıları olumsuzdur. Güvenli bağlanmanın tam zıttı olan bu stilde kişinin kendiyile alakalı algısı olumsuzdur. Kendilerini değer verilmeye ve sevilmeye uygun görmeyen bu kişiler, ilişkilerinde başkalarını da güvenilmez olarak görmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Korkulu bağlanan insanlar, çocuklukta herhangi bir bağlanma figürüne sahip olmadıkları için bu stile sahiptir ve genel olarak, aşırı reddedici bağlanma unsuruna sahiptir (Soygüt, 2004). Bu tarz ebeveynlere sahip oldukları için bağlanma ihtiyaçlarını bastırmışlardır. Kişiler ile sosyal yakınlık ve temas kurmak istemektedirler ancak reddedilmekten korkmakta ya da güven problemi yaşamaktadırlar. Bu kaygı ve korku yüzünden de sosyal ortamlara ve aktivitelere katılmaktan uzak durmaktadırlar. Kendilerini, bu şekilde tehlikelerden koruduklarını düşünmektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bu bağlanma stiline sahip kişiler, kendilerini değersiz ve başarısız görmekte, başka insanları olumsuz olarak değerlendirmekte, iletişim kurmaktan çekinmektedir. Bu insanlar, sosyal ilişkilerinde karamsar ve umutsuz bir yapıya sahiptir. Bu kişiler ayrıca kendilerini ifade etmekten korkmakta, yeni ortamlara girmekten kaygı duymakta, empatiden yoksun olmaktadır (Finzi ve ark., 2000).

Korkulu bağlanan kişiler, yüksek kaygı ve kaçınma seviyesine sahiptir. Bunun yanında çekingen ve davet bekleyen bir yapıya sahip olmakta, özgüven eksikliği yaşamaktadır. Bu insanların ebeveynlerinin davranışlarında eleştirici ve reddedici unsurlar vardır (Soygüt, 2004), stresle baş etme stratejileri zayıf olmakta, bu tarz durumlarda kaçınma veya reddetmeye başvurmaktadırlar (Howard ve Medway, 2004).

2.3.3.3. Saplantılı Bağlanma

Saplantılı bağlanan kişiler, olumsuz benlik algısına sahiptir. Kendilerini değer verilmeye ve sevilmeye layık görmemektedirler fakat başkalarıyla ilgili algıları olumludur ve onların sevilmeye layık olduğunu düşünmektedirler. Bu kişilerin aileleri, duyarız ve tutarsız davranış kalıplarına sahiptir. Saplantılı bağlananlar, tutarsız ve aşırı bağımlı kişilik özelliklerine sahiptir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bu kişilerin kaçınmaları ve değersizlik düzeyleri oldukça yüksektir. Bunun sebebi, bağımlı kişilik özelliklerinin gereğince, başka insanları hoşnut edebilmek için fazlaca çaba harcanmasıdır. Başkalarıyla yakın ilişkiler içerisinde olmak isteyen bu kişiler, yapışık bir ilişki kurmak istedikleri için insanları kendilerinden uzaklaştırmakta ve ilişkilerinde, karşı tarafı yormaktadırlar yorarlar (Soygüt, 2004). Bu kişiler, problem durumları ile başa çıkmada güçsüz olmakta, umutsuzluğa düşmekte ve pes etmektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). İlişkilerinde aşırı ve tutarsız duygular yaşamakta ve karşı tarafı rahatsız etmektedirler. Bu kişilerin ağlama sıklıkları, başkalarına güven seviyeleri, duygularını ifade seviyeleri oldukça yüksektir. Romantik ilişkiler yaşasalar da arkadaşlık ilişkilerinde dengeli ve tutarlı davranışları ortaya koyamamaktadır. Problemlerle başa çıkma konusunda zayıf olmakta, umutsuzluğa düşmektedirler (Howard ve Medway, 2004; Akt. Altundağ, 2011).

Saplantılı bağlanan kişiler, kendini değersiz ve güvensiz hissetmekte, başka insanları daha olumlu olarak değerlendirmektedirler. Bu kişiler, onay ihtiyacını karşılayabilmek adına kendini ispatlama ve ortaya koyma eğilimine sahiptir. İlişkileriyle alakalı takıntıları olmakta, gerçek dışı beklentilere girmektedirler (Griffin ve Bartholomew, 1994). Bu kişilerdeki temel özellik, kendine güven eksikliği olmasıdır. Bu yüzden bu insanlar terk edilmekten ve reddedilmekten korkmaktadır (Kart, 2002). Bazı insanlar için terk edilmek ve ölüm eş değerdir. Bu duygunun yaşanmaması için kişi her şeyi yapmakta, bu kişilere bağımlı olmaktadır (Ruppert, 2011).

Saplantılı bağlanan kişiler romantik ilişkilerinde partnerinin terk edeceğiyle ilgili kaygı duymaktadır. Evlilikte kıskanç ve bağımlı olmakta, cinselliğe fazlaca önem vermekte, ilişkide duygulanım bozuklukları yaşamaktadırlar. Bu kişiler, sürekli eşlerinin kendilerini reddedeceği kuşkusunu taşırlar. Bu yüzden ilişkiyi devam

ettirmek için haddinden fazla çabalamakta ve ilişkilerine yapışıp kalmaktadırlar. Böyle davranarak da partnerin yaşamını kısıtlamakta, onu yormaktadırlar (Büyükşahin, 2006).

2.3.3.4. Kayıtsız Bağlanma

Çoğu zaman yalnız kalan bu kişiler, yakın ilişkilerinde sıkıntılı olmaktadır. Genelde bütün zamanları, kendi rutinleri ve alışkanlıkları ile doludur. Başka insanların kendisi ile yakınlık kurması ile ilgilenmemektedir (Akhunlar, 2010). Bu bireyler, kendilerine güvenmektedir; iletişimde yakın davranma, duygusal ifade ve ağlama sıklıkları azdır. Kaygılı ve stresli durumlarla başa çıkmada zayıf olmakta, kendilerini kontrol etmekte güçlük yaşamakta, sinirlenmekte ve kaygılanmaktadırlar (Howard ve Medway, 2004). Bağımsızlık, bu kişiler için oldukça önemlidir. Yakın ilişkiye girmek istememekte, araya seviye koymakta, başka insanlara pek de ihtiyaç duymamaktadırlar (Sümer ve Güngör, 1999).

Kayıtsız bağlanan yetişkinler, başka insanlar ile yakın bir ilişki kurmak istememektedir. Bu insanlar, birlikte oldukları kişilere karşı mesafeli ve soğuk olmaktadır (Özgür, 2004). Başka insanlarla yakın ilişkiler kurmaktan kaçmakta, ikili ilişkilerin değersiz olduğunu düşünmekte, bağımsızlığa fazlaca değer vermektedirler. Kendilerini daha iyi hissetmek için yakın bir ilişkiye ihtiyaç duymamaktadırlar. Kurdukları ilişkilerde mesafeli durarak başka insanların, alanına girmesine izin vermemekte, sorumluluk üstlenmek istememektedirler.

Bu kişiler, sosyal ilişkileri sıkıcı ve gereksiz olarak görmektedirler. Benlik saygısı yüksek olan kişilere karşı ilgisiz olan bu bireyler, narsisizm, kaygı, uzaklaşma-geri çekilme, mükemmeliyetçilik, kaçınma, öfke gibi psikolojik belirtiler göstermektedir (Kuyumcu, 2005)

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı madde bağımlılığı olan ve olmayan yetişkinlerin kişilerarası yetkinlik düzeyleri ve yakın ilişkilerindeki yaşantıları arasındaki farkın ortaya koyulmasıdır. Bununla birlikte madde bağımlılığı olan kişilerde bağımlılık düzeyinin kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerindeki yaşantılar üzerine etkisinin incelenmesi araştırmanın bir diğer hedefidir. Bu durumlara etki eden bağımlılık yapıcı maddelerin etkisini de incelemek ve sosyal bir bilim dalı olan psikoloji içinde önem arz etmektedir. İnsanların farkındalığı açısından da bir dönüm noktası olması amacıyla yapılacak bu araştırma insanların en önemli ve değerli zamanlarını harcadığı yakın ilişkilerine de bir bakış açısı kazandırmak bu araştırmanın temel gerekçelerindedir.

3.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada madde bağımlılığı olan ve olmayan yetişkinlerde kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerde yaşantıların karşılaştırılması amaçlandığından nedensel karşılaştırma modeline başvurulmuştur. Nedensel karşılaştırma modellerinde belli bir değişken açısından farklılaşan grupları birbiriyle karşılaştırmak amaçlanır. Bu amaçla, en az iki gruptan oluşan bir örneklem belirlenir (Karasar, 2016).

3.3. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri

Araştırmanın ana problemi “Madde bağımlılığı olan ve olmayan bireyler arasında kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerde yaşantılar yönünden anlamlı bir farklılık var mıdır?” olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte araştırmanın alt problemleri aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- Madde bağımlılık düzeyi ile kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerde yaşantılar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Madde bağımlılığı olan ve olmayan gruplar arasında sosyodemografik özellikler (cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, birlikte yaşanan kişi, kardeş sayısı, çalışma durumu, meslek, aylık gelir, daha önce tanısı

koyulmuş psikiyatrik rahatsızlığa sahip olma durumu, ailede psikiyatrik rahatsızlık öyküsü ve ailede madde kullanım öyküsü) yönünden anlamlı farklılıklar var mıdır?

3.4. Evren ve Örneklem

Araştırmada çalışma grubu olarak seçilen madde bağımlısı yetişkinler için 01/12/2018-01/02/2019 tarihleri arasında Üsküdar Sağlıklı Yaşam Merkezi'ne başvuran bireyler evren olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte madde bağımlılığı olmayan yetişkinlerden oluşan kontrol grubu ise rastgele seçilmiştir. Araştırmaya çalışma grubu olarak dahil edilen madde bağımlısı ve madde bağımlısı olmayan yetişkinler için ulaşılması gereken minimum örneklem sayısı G*Power programı kullanılarak, bağımsız iki grubun ortalamasının karşılaştırılması özelinde hesaplanmıştır (Faul ve ark., 2009). Hesaplama anlamlılık düzeyi $\alpha = 0,05$, istatistiksel testin gücü (Güç $1-\beta = 0,95$) ve yüksek etki büyüklüğü (ES = 0,8) alınmıştır. G*Power analizine göre, örneklem büyüklüğü 55 çalışma 55 kontrol grubu olmak üzere en az 110 katılımcıdan oluşmalıdır. Eksik verilerin de kapsanması gerekliliği dikkate alınarak bu sayının üzerine %5 ilave edilmiş ve 58 çalışma, 58 kontrol grubu olmak üzere en az 116 kişiye ulaşılması gerektiği hesaplanmıştır. Madde bağımlısı örneklem için gerekli kurum izinleri alınarak merkeze devam eden yetişkinlerden 100 tanesine anket uygulanmıştır. Benzer şekilde madde bağımlısı olmayan yetişkinlerden oluşan kontrol grubuna ulaşmak için de 100 anket formu dağıtılmıştır. Çalışma grubundaki verilerden 12 tanesinin eksik ya da analizler için uygun olmadığı belirlenmiş ve bu katılımcılar çalışma grubundan çıkarılmıştır. Bununla birlikte kontrol grubunda toplanan datalarda 26 kişinin düzenli alkol kullanması ve 8 tanesinin de eksik ya da analizler için uygun olmayan çelişkili yanıtlar vermesi nedeniyle bu katılımcılar araştırma dışında bırakılmıştır. Sonuç olarak 88 çalışma ve 66 kontrol grubu olmak üzere 154 katılımcı araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan anket formu dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sosyodemografik bilgi formu, Madde Kullanımı Değerlendirme Ölçeği, Kişilerarası Yeterlik Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Kısa Formu olup, bölümlere ilişkin bilgiler alt başlıklar halinde sunulmuştur.

3.5.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan formda 12 madde yer almaktadır. Bu maddeler ile katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, birlikte yaşanan kişi, kardeş sayısı, çalışma durumu, meslek, aylık gelir, daha önce tanısı koyulmuş psikiyatrik rahatsızlığa sahip olma durumu, ailede psikiyatrik rahatsızlık öyküsü ve ailede madde kullanım öyküsü bilgilerine ulaşılmıştır.

3.5.2. Madde Kullanımı Değerlendirme Ölçeği

Yeşilay Danışmanlık Merkezi'nin kullandığı bu ölçek bireylerin madde kullanıp kullanmadığını hangi maddeleri ne sıklıkla kullandığını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır ve <http://www.yedam.org.tr/madde-olcegi> linkinde yer almaktadır. Aynı zamanda madde kullanımı var ise bu maddelerin bir patolojiye sebep olup olmadığını, olduysa ne gibi semptomlarla kendini gösterdiğini öğrenmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçekte 7 madde yer almaktadır. BAPİ-K ölçeği içerisinden alınmış birkaç sorudan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik analizinde ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,84 olarak hesaplanmıştır.

3.5.3. Kişilerarası Yeterlik Ölçeği

Yakın arkadaşlık ilişkilerinde kişilerarası yeterliği ölçmek için Buhrmester vd.'nin (1988) geliştirdikleri ölçek 5'li likert tipinde olup kişilerarası yeterliğe ilişkin beş görev alanını (İlişkiyi başlatma, gücünü ortaya koyma, çatışma çözme, kendini açma, duygusal destek sağlama) ölçmektedir. Her bir boyutta sekiz madde olup toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Baytemir (2014) tarafından bir grup ergen ve üniversite öğrencileri üzerinde ayrı ayrı üzerinde gerçekteştirilmiştir. Güvenirlik hesaplamalarında Cronbach Alfa değerlerinin her iki uygulamada da alt boyutlar için 0,70 ile 0,81 arasında değiştiği, ölçeğin tümü için de 0,90 ve 0,91 olduğu görölmüştür. Mevcut araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik analizinde ölçek geneli için Cronbach Alfa katsayısı 0,93 olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında yapılan güvenilirlik analizinde ise ölçeğin Cronbach Alfa katsayıları ilişkiyi başlatma için 0,87, gücünü ortaya koyma için 0,90, çatışma çözme için 0,82, kendini açma için 0,79 ve duygusal destek sağlama için 0,85 olarak hesaplanmıştır.

3.5.4. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Kısa Formu

Wei, Russell, Mallinckrodt ve Vogel (2007) tarafından geliştirilen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Kısa Formu'nun (YİYÖ-KF) Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması Savcı ve Aysan (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında iç tutarlılık güvenirlik katsayıları kaygı için 0,90 ve kaygı için de 0,90 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçekten alınan yüksek puanlar ilgili alt ölçeklerde düzeyin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Mevcut araştırma kapsamında yapılan güvenirlik analizinde ölçeğe geneli için Cronbach Alfa katsayısı 0,96 olarak hesaplanırken; kaygı boyutunun Cronbach Alfa katsayısı 0,92 ve kaçınma boyutunun Cronbach Alfa katsayısı da 0,93 olarak hesaplanmıştır.

3.6. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Araştırmada katılımcıların ölçekleri doldururken ölçekleri objektif bir şekilde yanıtladıkları ve seçilen örneklemin evreni temsil edecek özelliklere sahip olduğu varsayılmıştır. Seçilen örneklem 66 madde bağımlılığı olmayan ve 88 madde bağımlılığı olan olmak üzere 124 yetişkin ile sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte araştırma kullanılan ölçüm araçlarının ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

3.7. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 23.00 kullanılmıştır. Araştırmada kullanılacak analiz tekniklerini belirlemek üzere öncelikle verilerin dağılımı incelenmiştir. Bu amaçla ölçeklerin basıklık ve çarpıklık değerleri kontrol edilmiş, ilgili sonuçlar Çizelge 3.1'de sunulmuştur.

	Çalışma Grubu		Kontrol Grubu		Toplam	
	Basıklık	Çarpıklık	Basıklık	Çarpıklık	Basıklık	Çarpıklık
İlişki başlatma	-0,47	-1,56	0,02	-0,42	-0,35	-1,06
Gücünü ortaya koyma	0,19	-0,99	0,21	-0,07	0,17	-0,61
Çatışma çözme	-0,61	0,62	-0,15	0,75	-0,30	0,74
Kendini açma	0,04	-0,64	0,29	0,75	0,16	0,02
Duygusal destek sağlama	-0,68	0,15	-0,30	-0,27	-0,38	0,06
Kaçınma	0,55	0,17	0,28	-0,60	0,12	-0,12
Kaygı	0,49	-0,66	0,81	0,64	0,51	-0,04
Madde bağımlılığı	-0,71	1,19			-0,71	1,19

Çizelge 3. 1. Veri Normallik Testleri

Değişkenlerde kayıp değer bulunmadığı halde normal dağılım ölçütü anlamında çarpıklık ve basıklık eşik değeri olarak ± 2 kabul edilmektedir (Sposito ve diğ., 1983). Çizelge 3.1’de yer alan araştırma değişkenlerine ait çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiş ve normalleştirme müdahalesi gerektiren çarpıklık ve basıklık sorunu görülmemiştir. Bu doğrultuda çalışma ve kontrol grubu arasında demografik özelliklerin karşılaştırılması için ki-kare analizi yapılmıştır. Bununla birlikte çalışma ve kontrol grubu arasında kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerde yaşantılar puanlarının karşılaştırılmasında t-test analizi kullanılmıştır. Çalışma grubunda madde bağımlılığı ile kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerde yaşantılar arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi için Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4. ÇİZELGELER

Çizelge 4. 1. Çalışma ve Kontrol Grubu Arasında Demografik Özelliklerin Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar

Değişken	Kontrol grubu (n=66)	Çalışma grubu (n=88)	p
Cinsiyet			
Kadın	50 (%75,8)	43 (%48,9)	0,001 ^b
Erkek	16 (%24,2)	45 (%51,1)	
Yaş			
Ort±ss	22,61±5,81	23,66±2,64	0,134 ^a
Medeni durum			
Evli	2 (%3,0)	13 (%14,8)	0,012 ^b
Bekar	64 (%97,0)	75 (%85,2)	
Öğrenim durumu			
İlkokul ve ortaokul mezunu	6 (%9,1)	13 (%14,8)	0,000 ^b
Lise mezunu	2 (%3,0)	47 (%53,4)	
Üniversite mezunu	58 (%87,9)	28 (%31,8)	
Birlikte yaşanan kişi			
Ebeveynler	42 (%63,6)	49 (%55,7)	0,104 ^b
Yakınlar	8 (%12,1)	8 (%9,1)	
Eş ve çocuklar	2 (%3,0)	13 (%14,8)	
Yalnız	10 (%15,2)	16 (%18,2)	
Sosyal kurum	4 (%6,1)	2 (%2,3)	
Kardeş sayısı			
Tek çocuk	4 (%6,1)	9 (%10,2)	0,664 ^b
Bir kardeşi var	22 (%33,3)	29 (%33,0)	
İki kardeşi var	20 (%30,3)	26 (%29,5)	
Üç kardeşi var	8 (%12,1)	14 (%15,9)	
Dört ve üzeri kardeşi var	12 (%18,2)	10 (%11,4)	
Yaşanan bölge			
İl	46 (%69,7)	56 (%63,6)	0,270 ^b
İlçe	20 (%30,3)	32 (%36,4)	
Çalışma durumu			
Çalışıyor	6 (%9,1)	44 (%50,0)	0,000 ^b
Çalışmıyor	60 (%90,9)	44 (%50,0)	
Meslek			
İşçi	2 (%3,0)	28 (%31,8)	0,000 ^b
Memur	0 (%0,0)	1 (%1,1)	
Esnaf	2 (%3,0)	7 (%8,0)	
Emekli	0 (%0,0)	3 (%3,4)	
Diğer	62 (%93,9)	49 (%55,7)	

Çizelge 4. 1. Çalışma ve Kontrol Grubu Arasında Demografik Özelliklerin Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar (Devamı)

Değişken	Kontrol grubu (n=66)	Çalışma grubu (n=88)	p
Aylık gelir			
2000 TL ve altı	8 (%12,1)	17 (%19,3)	0,019^b
2001-3000 TL	18 (%27,3)	25 (%28,4)	
3001-4000 TL	6 (%9,1)	15 (%17,0)	
4001-6000 TL	16 (%24,2)	24 (%27,3)	
6001 TL ve üzeri	18 (%27,3)	7 (%8,0)	
Daha önce tanısı koyulmuş psikiyatrik bir rahatsızlığa sahip olma			
Yok	62 (%93,9)	76 (%86,4)	0,103 ^b
Var	4 (%6,1)	12 (%13,6)	
Ailede psikiyatrik hastalık öyküsü			
Yok	60 (%90,9)	61 (%69,3)	0,001^b
Var	6 (%9,1)	27 (%30,7)	
Ailede madde kullanımı			
Yok	62 (%93,9)	57 (%64,8)	0,000^b
Var	4 (%6,1)	31 (%35,2)	

a: t-test, b: ki-kare

Kontrol grubunun %75,8'i kadın, %24,2'si erkektir. Çalışma grubunda ise %48,9'u kadın, %51,1'i erkektir. Çalışma ve kontrol grupları arasında cinsiyet yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Kontrol grubunda yaşın ortalaması $22,61\pm 5,81$ 'dir. Çalışma grubunda ise yaşın ortalaması ise $23,66\pm 2,64$ 'tür. Çalışma ve kontrol grupları arasında yaş yönünden anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kontrol grubunun %3'ü evli, %97'si bekarıdır. Çalışma grubunda ise %14,8'i evli, %85,2'si bekarıdır. Çalışma ve kontrol grupları arasında medeni durum yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Kontrol grubunun %9,1'i ilkökul ve ortaokul mezunu, %3'ü lise mezunu, %87,9'u üniversite mezunudur. Çalışma grubunda ise %14,8'i ilkökul ve ortaokul mezunu, %53,4'ü lise mezunu, %31,8'i üniversite mezunudur. Çalışma ve kontrol grupları arasında öğrenim durumu yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Kontrol grubunun %63,6'sı ebeveynle, %12,1'i yakınlarla, %3'ü eş ve çocuklarıyla, %15,2'si yalnız, %6,1'i sosyal kurumda yaşamaktadır. Çalışma grubunda ise %55,7'si ebeveynle, %9,1'i yakınlarla, %14,8'i eş ve çocuklarıyla, %18,2'si yalnız, %2,3'ü sosyal kurumda yaşamaktadır. Çalışma ve kontrol grupları arasında birlikte yaşanan kişi yönünden anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kontrol grubunun %6,1'inin kardeşi yokken; %33,3'ünün bir, %30,3'ünün iki, %12,1'inin üç, %18,2'sinin dört ve üzeri kardeşi vardır. Çalışma grubunda ise %10,2'sinin kardeşi yokken; %33'ünün bir, %29,5'inin iki, %15,9'unun üç, %11,4'ünün dört ve üzeri kardeşi vardır. Çalışma ve kontrol grupları arasında kardeş sayısı yönünden anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kontrol grubunun %69,7'si ilde, %30,3'ü ilçede oturmaktadır. Çalışma grubunda ise %63,6'sı ilde, %36,4'ü ilçede yaşamaktadır. Çalışma ve kontrol grupları arasında yaşanan bölge yönünden anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kontrol grubunun %9,1'i çalışmaktayken, %90,9'u çalışmamaktadır. Çalışma grubunda ise %50'si çalışmaktayken, %50'si çalışmamaktadır. Çalışma ve kontrol grupları arasında çalışma durumu yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Kontrol grubunun %3'ü işçi, %3'ü esnaf, %94'ü diğer meslek grubunda çalışmaktadır. Çalışma grubunda ise %31,8'i işçi, %1,1'i memur, %8'i esnaf, %3,4'ü emekli, %55,7'si diğer meslek grubunda çalışmaktadır. Çalışma ve kontrol grupları arasında meslek yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Kontrol grubunun %12,1'i 2000 TL ve altı, %27,3'ü 2001-3000 TL, %9,1'i 3001-4000 TL, %24,2'si 4001-6000 TL, %27,3'ü 6001 TL ve üzeri aylık gelire sahiptir. Çalışma grubunda ise %19,3'ü 2000 TL ve altı, %28,4'ü 2001-3000 TL, %17'si 3001-4000 TL, %27,3'ü 4001-6000 TL, %8'i 6001 TL ve üzeri aylık gelire sahiptir. Çalışma ve kontrol grupları arasında aylık gelir yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Kontrol grubunun %93,9'u daha önce tanısı koyulmuş psikiyatrik bir hastalığa sahip değilken, %6,1'i böyle bir psikiyatrik hastalığa sahiptir. Çalışma grubunda ise %86,4'ü daha önce tanısı koyulmuş bir hastalığa sahip değilken, %13,6'sı böyle bir hastalığa sahiptir. Çalışma ve kontrol grupları arasında daha önce tanısı koyulmuş psikiyatrik bir hastalığa sahip olma durumu yönünden anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kontrol grubunun %90,9'unun ailesinde psikiyatrik hastalık öyküsü yokken, %9,1'inin vardır. Çalışma grubunda ise %69,3'ünün ailesinde psikiyatrik hastalık öyküsü yokken, %30,7'sinin vardır. Çalışma ve kontrol grupları arasında ailede psikiyatrik hastalık öyküsü yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Kontrol grubunun %93,9'unun ailede madde kullanımı yokken, %6,1'inin vardır. Çalışma grubunda ise %64,8'inin ailede madde kullanımı yokken, %35,2'sinin

vardır. Çalışma ve kontrol grupları arasında ailede madde kullanımı yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Çizelge 4. 2. Çalışma ve Kontrol Grubunun Kişilerarası Yetkinlik ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Yönünden Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

	n	\bar{X}	ss	t	p
İlişki başlatma					
Kontrol	66	26,70	5,87	1,20	0,231
Çalışma	88	25,47	6,80		
Gücünü ortaya koyma					
Kontrol	66	28,45	4,55	2,14	0,034
Çalışma	88	26,84	4,69		
Çatışma çözme					
Kontrol	66	28,36	4,83	3,19	0,002
Çalışma	88	25,95	4,50		
Kendini açma					
Kontrol	66	24,97	5,37	0,74	0,460
Çalışma	88	24,34	5,10		
Duygusal destek sağlama					
Kontrol	66	30,82	5,12	3,27	0,001
Çalışma	88	28,22	4,69		
Kaçınma					
Kontrol	66	17,61	3,15	-2,46	0,015
Çalışma	88	18,72	2,15		
Kaygı					
Kontrol	66	18,79	4,20	-2,61	0,010
Çalışma	88	20,39	3,39		

Çalışma ve kontrol grubunun gücünü ortaya koyma düzeyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kontrol grubunun gücünü ortaya koyma ortalaması, çalışma grubunun gücünü ortaya koyma ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Çalışma ve kontrol grubunun çatışma çözme düzeyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kontrol grubunun çatışma çözme ortalaması, çalışma grubunun çatışma çözme ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Çalışma ve kontrol grubunun duygusal destek sağlama düzeyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kontrol grubunun duygusal destek sağlama ortalaması, çalışma grubunun duygusal destek sağlama ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Çalışma ve kontrol grubunun kaçınma düzeyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Çalışma grubunun kaçınma ortalaması, kontrol grubunun kaçınma ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Çalışma ve kontrol grubunun kaygı düzeyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Çalışma grubunun kaygı ortalaması, kontrol grubunun kaygı ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Çizelge 4. 3. Çalışma Grubunda Madde Bağımlılığı ile Kişilerarası Yetkinlik ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Arasındaki İlişkiler

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Madde bağımlılığı	-	-,188	-,486**	-,475**	-,200	-,240*	-,019	,157
2. İlişki başlatma		-	,659**	,039	-,126	,615**	-,392**	,207
3. Gücünü ortaya koyma			-	,271*	,017	,516**	-,168	,129
4. Çatışma çözme				-	,611**	,231*	,283**	,121
5. Kendini açma					-	-,121	,058	-,197
6. Duygusal destek sağlama						-	,039	,405**
7. Kaçınma							-	,377**
8. Kaygı								-

** $p<0,01$ ve * $p<0,05$

Madde bağımlılığı ile gücünü ortaya koyma, çatışma çözme arasında negatif yönde ve orta düzeyde ($p<0,01$; $r_3=-0,486$, $r_4=-0,475$); duygusal destek sağlama arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde ($p<0,01$; $r_6=-0,240$) anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre gücünü ortaya koyma, çatışma çözme ve duygusal destek sağlama arttıkça, madde bağımlılığı azalmaktadır.

İlişki başlatma ile kaçınma arasında negatif yönde ve orta düzeyde ($p<0,01$; $r_7=-0,392$) anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre kaçınma arttıkça, ilişki başlatma azalmaktadır.

Çatışma çözme ile kaçınma arasında pozitif yönde ve zayıf düzeyde ($p<0,01$; $r_7=0,283$) anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre kaçınma arttıkça, çatışma çözme artmaktadır.

Duygusal destek sağlama ile kaygı arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($p<0,01$; $r_8=-0,405$) anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre kaygı arttıkça, duygusal destek sağlama artmaktadır.

5. TARTIŞMA

Araştırmamızda, madde bağımlılığı olan ve olmayan yetişkinlerin kişilerarası yetkinlik düzeylerinin ve yakın ilişkilerindeki yaşantılarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte madde bağımlılığı olan kişilerde bağımlılık düzeyinin kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerindeki yaşantılar üzerine etkisinin incelenmesi araştırmamızın bir diğer hedefidir. Araştırma kapsamında madde bağımlılığı olan 88 yetişkin ve madde bağımlılığı olmayan 66 yetişkin olmak üzere toplam 154 katılımcıya sosyodemografik bilgi formu ile birlikte Madde Kullanımı Değerlendirme Ölçeği, Kişilerarası Yeterlik Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Kısa Formu uygulanmıştır.

Araştırmamızdan elde edilen bulgulara göre madde bağımlılığının kadın ve erkekler arasındaki yaygınlığının benzer olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte çalışma ve kontrol grubu arasında cinsiyet yönünden anlamlı farklılık görülmüş, kontrol grubunda kadınların oranının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Görgün ve arkadaşları (2010) üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada madde bağımlılığının erkekler arasında daha yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Ulukoca ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan bir diğer araştırmada da cinsiyetin madde kullanımını yordadığı ve erkeklerin madde kullanım oranlarının daha yüksek olduğu ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte literatürde yer alan diğer araştırmalar da madde bağımlılığının kadınlar arasında giderek yaygınlaştığını ve günümüzde kadınların da madde kullanım yaygınlığının erkekler kadar yüksek olabileceğini ortaya koymuştur (Kaya ve Şahin, 2013; Wu ve ark., 2016; Becker ve ark., 2017). Cinsiyet yönünden elde ettiğimiz sonuçların genel olarak literatüre paralel olmakla birlikte madde bağımlılığının kadınlar arasında da yaygın olduğunu ortaya koyduğu düşünülmektedir. Çalışma ve kontrol grubu arasındaki cinsiyet yönünden ortaya çıkan farklılığın ise örneklemin özellikleri ile ilişkili olduğu savunulabilir.

Araştırmamızın bir diğer bulgusuna göre madde bağımlısı olan grubun yaş ortalaması $23,66 \pm 2,64$ 'tür. Literatürde yer alan araştırmalardan Uzun ve Kelleci

(2018) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmasında kendisinde ya da çevresinde madde kullanan kişilerin bulunduğunu belirten öğrencilerin oranının %38,7 olduğunu belirlemiştir. Coşkun ve arkadaşları (2019)'nın üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada da madde kullanım oranının %2,6 olduğu belirlenmiştir. Erbay ve arkadaşları (2016) ise araştırmalarında madde bağımlısı 141 katılımcıdan oluşan örneklemin yaş ortalamasının $31,65 \pm 11,51$ olduğunu belirlemiştir. Madde kullanımının toplumun hemen hemen her yaş grubunda yaygın olmasına bağlı olarak çalışmalarda farklı sonuçların elde edildiği, seçilen örnekleme göre yaş dağılımının farklılaştığı düşünülmektedir.

Medeni durum açısından yaptığımız değerlendirmede madde kullanımının bekar katılımcılar arasında daha yaygın olduğu belirlenmiştir. Bulgumuzu destekleyen araştırmalardan Küçükşen ve arkadaşları (2016) Konya AMATEM'de madde bağımlılığı tedavisi gören 97 yetişkin ile yaptıkları araştırmada bekar katılımcıların oranının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Karadeniz ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan araştırmada da uyuşturucu madde kullananların çoğunluğunun bekar ve dul yetişkinlerden oluştuğu ortaya koyulmuştur. Ortaya çıkan bu sonuçlarda evlilik ile gelen sorumlulukların bireyleri madde bağımlılığından uzaklaştırmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu sonucu destekler nitelikte araştırmamızın bir diğer bulgusuna göre de madde kullananların çoğunluğu ebeveynleri ile birlikte yaşamaktadır.

Araştırmamızın bir diğer bulgusuna göre madde kullanan katılımcıların çoğunluğu lise mezunlarından oluşurken, madde kullanmayanlarda çoğunluğun üniversite mezunu olduğu belirlenmiş; iki grup arasındaki eğitim düzeyi yönünden farklılığın anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bulgumuzun ortaya çıkmasında üniversite eğitimi alan kişilerin madde kullanım deneyimi yaşamakla birlikte eğitim ve çalışma koşulları nedeniyle bağımlılık profilinden uzaklaşmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Avşar ve arkadaşları (2016) tarafından madde bağımlılığı nedeniyle psikiyatri kliniğine başvuran 108 hasta üzerinde yapılan araştırmada da bulgumuza paralel şekilde katılımcıların çoğunluğunun ilkokul ve lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Yıldırım ve arkadaşları (2011) araştırmasında da bulgumuza paralel şekilde madde bağımlılığı olan kişilerin çoğunluğunun ortaokul/lise mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşanan bölge açısından yaptığımız değerlendirmede madde bağımlısı olan bireylerin çoğunluğunun ilde yaşadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte madde bağımlısı

olan ve olmayan grup arasında yaşanan yer açısından anlamlı farklılık görülmemiştir. Şehirlerde maddeye ulaşımın daha kolay olmasına paralel olarak bağımlı sayısının yükseldiği düşünülmektedir.

Araştırmamızın bir diğer bulgusuna göre çalışma ve kontrol grubu arasında çalışma yönünden anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre madde bağımlısı olanlarda çalışan ve çalışmayan oranı eşit iken, kontrol grubunda çalışmayan kişi sayısı daha yüksektir. Bu sonucun ortaya çıkmasında kontrol grubunun çoğunluğunun öğrencilerden oluşmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte gelir düzeyi açısından yapılan değerlendirmede çalışma ve kontrol grubu arasında anlamlı farklılık belirlenmiş, kontrol grubunun gelir düzeyinin genel olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürde yer alan araştırmalar da bulgumuzu destekler nitelikte madde bağımlılığının düşük gelir grubu arasında daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır (Friedman ve ark., 2016; Kar ve ark., 2018).

Araştırmamızdan elde edilen bir diğer bulguya göre çalışma grubunda ailede madde kullanma öyküsü bulunan katılımcı oranı kontrol grubundan anlamlı bir şekilde yüksektir. Aile bireyleri arasında madde kullanan üyelerin bulunmasının aile içerisindeki diğer bireyler için de madde bağımlılığı yönünden risk faktörü doğurduğu bilinmektedir (Bahr ve ark., 1998; Cristini ve ark., 2015; Avşar ve ark., 2016). Bu yönü ile araştırmamızda madde kullanan aile üyesi bulunanların oranının çalışma grubunda bulunmasının beklentiler ve literatür ile örtüştüğü söylenebilir.

Kişilerarası yetkinlik açısından yaptığımız değerlendirmede gücünü ortaya koyma, çatışma çözme ve duygusal destek sağlama düzeylerinin madde bağımlısı olmayan grupta anlamlı bir şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgumuza paralel şekilde yaptığımız korelasyon analizinde de madde kullanım düzeyi ile gücünü ortaya koyma, çatışma çözme ve duygusal destek sağlama arasında negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Kişilerarası yetkinlik, ergenlik ve çocuklukta yakın ilişkiler kurulması ve sürdürülmesi yeteneğidir (Şahin, 2013). Kişilerarası yetkinlik, başka insanların korkularına, arzularına ve ihtiyaçlarına duyarlı olarak, onlarla iş birliği yapabilmedir (Carrol, 2001). Madde kullanan kişilerde madde kullanımı kaynaklı ortaya çıkan psikolojik örüntünün, onların diğer insanlar ile yakın ilişkiler kurmasını engellediği düşünülmektedir. Wilson ve arkadaşları (2018) tarafından 100 madde ya da alkol problemlili kullanımına sahip katılımcı ile yapılan araştırmada kişilerarası ilişkilerin madde ya da alkol kullanımından olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Vorobjov ve arkadaşları (2014) tarafından 15-16 yaş grubunda yapılan bir diğer

arařtırmada dūřuk sosyal beceriye sahip çocuklarda madde baęımlılıęının daha yūksək olduęu belirlenmiřtir. Kalantarkousheh ve arkadařları (2014) arařtırmasında ise erkek ūniversite ūęrencileri arasında baęımlılık eęiliminin azaltılmasında iletiřim becerilerinin etkin rolū olduęu sonucuna ulařmıřtır. Literatūrde yer alan bulgular genel olarak madde baęımlılıęında kiřilerarası yetkinlięin dūřuk olduęunu ortaya koymakta ve bulgumuzu desteklemektedir.

Arařtırmamızın bir dięer bulgusuna gūre madde kullanan bireylerin, madde kullananlara oranla daha yūksək kaygılı ve kaçıncı baęlanmaya sahip olduęu belirlenmiřtir. Baęlanma stilleri ile baęımlılık arasındaki incelendięinde, bir insana baęlanmanın dahi, ilerleyen sūreçlerde ortaya çıkabilecek baęımlı olma hali ile ūnemli bir sebep-sonuç iliřkisinin olduęu gūrūlebilir. Çevresel faktūrlerin ve kiřisel ūzelliklerin, alkol ve madde kullanım bozukluęu ūzerindeki etkisi oldukça fazladır (Sūmer, Orulular ve apar, 2015). Çocukluk ve ergenlik dūneminde kiřilerin aileleri ile uyumu ve aile bireyleri ile aralarındaki baę; olumlu bir ūekilde geliřtięinde yani gūvenli baęlanma sonucunda, ilerleyen yıllarda kiřide bir baęımlılık profilinin gūrūlmesi, dięer baęlanma stillerine nazaran daha az gūrūlmektedir. Ancak olumsuz baęlanmalarda; aile ile oluřan iletiřim dūřūnūldūęünde, ergenler veya dięer yař grubundaki kiřiler, çevrenin de yūnlendirmesiyle bu kūtū alıřkanlıklara eęilim gūstermektedir (Riggs ve Jacobvitz, 2002). Psikanalitik bakıř açısının baęlanma ve baęımlılık ūzerindeki açıklaması incelenecek olursa; Freud, oral dūnemde bebeklerin geç memeden kesilmesi durumunda veya emzik kullanımını uzun sūre devam eden bebeklerin, ilerleyen sūrelerde baęımlı olabildiklerini ileri sūrmektedir (Geçtan, 2018). Çevresel ūzellikler ūzerinden deęerlendirildięinde; saplantılı baęlanma ve kayıtsız baęlanma ūzellięi gūsteren bireylerin, baęımlılık geliřtirmeye daha da yatkın oldukları gūzlemlenmektedir. Hem aile hem de bireysel ūzellikler sebebiyle baęları zedelenen bireyler, biraz da baęımlılık yapan maddelerin verdięi hazza duydukları merakın etkisi ile birlikte baęımlı profiline girebilmektedirler (Rosenstein ve Horowitz, 1996). Literatūrdeki arařtırmalardan Gūrgūn ve arkadařları (2010) madde kullanan bireylerin daha fazla olumsuz baęlanmaya sahip olduęunu ortaya koymuřtur. Yetiřkinlerden oluřan geniř bir ūrneklemede (n=8098) madde kullanım bozukluklarının da dahil olduęu psikiyatrik bozuklukların yařam boyu yaygınlıęının incelendięi bir çalıřmada, psikiyatrik bozuklukların kaçıncı ve kaygılı baęlanma ile iliřkili olduęu, madde kullanım bozukluklarının ise kaygılı baęlanmadan daha ziyade kaçıncı baęlanma ile iliřkili olduęu bulunmuřtur (Mickelson ve ark., 1997). Yılmaz ubuk (2011)'un

madde kullanım deneyimi olan 277 katılımcıyla yaptığı çalışmada, katılımcıların benlik saygısı artıkça kaygının düştüğü ve kaçınma örüntüsünün azaldığı; ailede şiddete maruz kalanların benlik saygısının daha düşük olduğu, buna bağlı olarak yakın ilişkilerde bu kişilerin daha kaygılı olduğu ve daha çok kaçınma tutumu geliştirdikleri belirlenmiştir. Görgün ve arkadaşlarının (2010) 2013 üniversite öğrencisiyle yaptığı araştırmada, öğrencilerin yaşam boyu bir kez madde kullanım yaygınlığının %5.6 oranında olduğu; madde kullanmayan öğrencilerde olumlu bağlanmanın daha çok olduğu, ebeveynlerinin daha ilgili olduğu ve güven verdiği; madde kullanan öğrencilerin ise ebeveynlerinin ilgi düzeyinin düşük olduğu ve güven vermediği; babanın ilgi ve kontrol tutumlarının öğrencileri madde kullanım davranışından koruduğu saptanmıştır. Literatürde yer alan araştırma sonuçları ile bulgumuzun örtüştüğü düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre madde bağımlılığı kadın ve erkekler arasında benzer orandadır. Bununla birlikte madde bağımlısı kişilerin genel olarak bekar ve genç insanlardan oluştuğu görülmüştür. Benzer şekilde madde bağımlılığına sahip bireylerin her eğitim seviyesinde olabildiği, bağımlılıkta çalışma durumunun etkin olmadığı ve farklı gelir gruplarında da madde bağımlılığının yaygın olduğu belirlenmiştir. Bu durum bağımlılığın toplumsal yaygınlığının cinsiyetten bağımsız bir şekilde ilerlediğini ve aile olma sorumluluğu taşımayan genç kuşakta daha yaygın olduğunu göstermektedir. Toplumun her kesimine yönelik bilgilendirme çalışmaları ile madde bağımlılığının azaltılacağı düşünülmektedir. Özellikle genç kuşağın bağımlılık davranışlarının daha yüksek olmasından hareketle eğitim kurumlarında bağımlılığın zararlarına ilişkin bilgilendirme çalışmaları yapılması önerilmektedir. Bu noktada Sağlık Bakanlığı ve diğer kamu kurumları ile birlikte sivil toplum örgütlerinin de bağımlılığı engelleyici politikalar üretmesi gerektiği savunulmaktadır.

Araştırmanın bir diğer basamağında madde bağımlılığının kişilerarası yetkinliği azalttığı görülmüştür. Buna göre madde kullanan kişiler gücünü ortaya koyma, çatışma çözme ve duygusal destek sağlamada problemler yaşamaktadır. Kişilerarası yetkinlikte yaşanan olumsuzlukların bireyin sosyal izolasyona sürüklenmesine neden olacağı ve çeşitli psikolojik problemlerin ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda madde bağımlılığı tedavisinde klinisyenlerin kişilerarası yetkinlik üzerine çalışmalar yapması ve bağımlıların sosyal destek almasını sağlayacak terapiler uygulaması önerilmektedir.

Yakın ilişkilerde yaşantılar açısından yapılan değerlendirmede madde kullanan bireylerin daha kaygılı ve kaçınmacı bağlanma türüne sahip olduğu belirlenmiştir. Bağlanma örüntülerindeki bu problemler madde kullanımının bir sonucu olabileceği gibi bu problemlerin madde kullanımının bir gerekçesi olabileceği de düşünülmektedir. Bu bağlamda madde bağımlılığı tedavisinde bireylerin yakın ilişkilerinde yaşantılarının incelenmesi önerilmektedir. Tedavi programlarında bağlanma örüntüsünü inceleyen ve ilgili olumsuzlukları ortadan kaldırmaya dönük stratejilerin incelenmesi gerekmektedir.

Mevcut araştırma kapsamında Üsküdar Sağlıklı Yaşam Merkezi'ne başvuran 88 madde bağımlısı ile birlikte 66 madde bağımlılığı olmayan kişi dahil edilmiştir. Örneklemdeki bu sınırlılık dikkate alınarak sonraki araştırmalarda farklı kurumlardan daha büyük madde bağımlısı örneklemeler ile çalışılması önerilmektedir.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı da çalışma grubundaki bağımlıların hangi maddeyi kullandıklarına dair bilgiye ulaşamamış olmasıdır. Bu bağlamda sonraki araştırmalarda kullanılan madde türünün de incelenmesi ve madde türüne göre kişilerarası yetkinlik ile yakın ilişkilerde yaşantıların karşılaştırılması önerilmektedir. Bu sayede farklı bağımlılık yapıcı maddeler için farklı terapi seçenekleri geliştirilebilecektir.

Araştırma kapsamında madde bağımlılığı olan ve olmayan gruplar arasında kişilerarası yetkinlik ile yakın ilişkilerde yaşantılar karşılaştırılmış; madde bağımlılık şiddetinin kişilerarası yetkinlik ve yakın ilişkilerde yaşantılar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Özellikle kişilerarası yetkinlik üzerine bağımlı örnekleminde yapılan çalışmaların kısıtlılığı göz önünde bulundurularak, sonraki araştırmalarda psikopatoloji, sosyal destek, bilinçli farkındalık ve otantik iyi oluş gibi değişkenlerin de eklendiği yeni modellerin oluşturulması önerilmektedir. Bu sayede madde bağımlılığında kişilerarası yetkinlik ile ilişkili olan değişkenler değerlendirilmiş olacaktır.

7. KAYNAKLAR

- Ades, J., & Wohl, M. (2009). Depression and addictions: links and therapeutic sequence. *La Revue du praticien*, 484-487.
- Alpay, N., Karamustafalıoğlu, N., Kükürt, R., & Karaman, H. (1998). Madde kullanan hastaların gençlik dönemlerindeki hal ve gidiş bozuklukları. *Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 11(1), 5-8.
- Aslan, S. Güven, M. (2010). Bağlanma ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkide Ayrışma Bireyleşmenin Aracılığı, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, cilt 35, sayı 157, s. 181-191.
- Avşar, G., Koç, F., & Aslan, G. (2016). Madde bağımlısı hastalarda sosyal destek ve benlik saygısı. *ACU Sağlık Bil Derg*, 1, 44-49.
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite öğrencilerinin değer tercihleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 5.4 597-610.
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik Kavram Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bahr, S. J., Maughan, S. L., Marcos, A. C., & Li, B. (1998). Family, religiosity, and the risk of adolescent drug use. *Journal of Marriage and the Family*, 979-992.
- Baker, R. (2005). *Runaway street children in Nepal: social competence away from home. Children and social competence: Arenas of action*. London & Washington, D.C.: The Falmer Press
- Barış, İ. (1994). *Sigara ve Sağlık*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (MEB).
- Bartholomew, K. Horovitz, L.M. (1991). Attachment style among young adults: a test for a four-category model”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226 - 244.
- Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyne ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Becker, J. B., McClellan, M. L., & Reed, B. G. (2017). Sex differences, gender and addiction. *Journal of neuroscience research*, 95(1-2), 136-147.

- Bochner, A. P., & Kelly, C. W. (1974). *Interpersonal competence: Rationale, philosophy, and implementation of a conceptual framework*.
- Bowlby, J. (1958). The Nature Of The Child's Tie To His Mother, *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350-373.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Separation, Anxiety and Anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2012a). *Sevgi Bağlarının Kurulması ve Bozulması*. M. Kamer (çev.), İstanbul: Psikoloji Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Bowlby, J. (2012b). *Güvenli Bir Dayanak: Ebeveyn-Çocuk Bağlanması ve Sağlıklı İnsan Gelişimi*, S. Güneri (çev.), İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Bowlby, J. (2013). *Bağlanma*. (2.Baskı). T. V. Soylu (Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Buhrmester, D., Furman, W., Wittenberg, W.T. ve Reis, H.T. (1988). Five domains of interpersonal competence in peer relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55 (6), 991-1008.
- Butelman, E., Bacciardi, S., Maremmanni, A., Darst-Campbell, M., Correa da Rosa, J., & Kreek, M. (2017). Can a rapid measure of self-exposure to drugs of abuse provide dimensional information on depression comorbidity? *American Journal on Addictions*, 632-639.
- Carroll, J.S. (2001). *The ability to negotiate or the ability to love: an investigation of interpersonal competence in marriage*. (Doktora Tezi). University of Minnesota, USA.
- Chye, Y., Solowij, N., Ganella, E., Suo, C., Yücel, M., Batalla, A., Lorenzetti, V. (2017). Role of orbitofrontal sulcogyral pattern on lifetime cannabis use and depressive symptoms. *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 392-400.
- Collins, W. A. More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of research on adolescence*, 13(1), 1-24. (2003).
- Coşkun, F., Özçırpıcı, B., & Özgür, S. (2019). Gaziantep Üniversitesi Merkez Kampüsü'ndeki lisans öğrencilerinde alkol ve madde kullanma durumu. *Ortadoğu Tıp Dergisi*, 11(2), 143-147.

- Cozolino, L. (2014). *İnsan İlişkilerinin Nörobilimi; Bağlanma Ve Sosyal Beynin Gelişimi*. M. Benveniste (Çev.), İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Cristini, F., Scacchi, L., Perkins, D. D., Bless, K. D., & Vieno, A. (2015). Drug use among immigrant and non-immigrant adolescents: Immigrant paradox, family and peer influences. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 25(6), 531-548.
- Çalışır, M. (2009). Yetişkin Bağlanma Kuramı Ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Sayı 1, S. 240-255.
- Çavuşoğlu, F. (2009). *Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Madde Kullanımına Etki Eden Etmenler Ve Aileden Aldıkları Sosyal Desteğin Etkisi*. 92. Samsun.
- Çelik, V. (2006). *Madde bağımlılığı ile mücadelede ortaöğretim öğretmenlerinin yeri ve önemi (Elazığ İli Örneği)*. Elazığ.
- Çelikkaleli, Ö. & Avcı, R. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Bağlanma Biçimlerinin İncelenmesi, *Bilgisayar Ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 4, Sayı 7, S. 103-123.
- Çetin, Y. (2013). Madde Bağımlılığı ve Yalova Ölçeğinde Madde Bağımlılığı Algısı.
- Demir, M. (2008). Sweetheart, you really make me happy: Romantic relationship quality and personality as predictors of happiness among emerging adults. *Journal of Happiness Studies*, 9, 57-277,
- Dilbaz, N. (2013). *Madde Kullanım Riski Ve Madde Bağımlılığından Korunma*. (1.Baskı). Ankara: T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Dirks, M. A., Treat, T. A. ve Weersing, V. R. (2007). Integrating theoretical, measurement, and intervention models of youth social competence. *Clinical Psychology Review*, 27 (3), 327-347.
- Dodge, K. A., Pettit, G. S., McClaskey, C. L. & Brown, M. M. (1986). Social competence in children. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 51 (2), 80-83.
- Doğan, T., Karaman, N.G., Çoban, A.E. & Çok, F. (2012). Ergenlerde Arkadaşlık İlişkilerinin Yordayıcısı Olarak Cinsiyet ve Aileye İlişkin Değişkenler, *İlköğretim Online*, 11(4), 1010-1020.
- Ducharme, J., Doyle, A. B. & Markiewicz, D. (2002). Attachment Security with Mother and Father: Associations with Adolescents' Reports of Interpersonal

- Behavior with Parents and Peers, *Journal of Social and Personal Relationships*, 19, 203-231.
- EGM, & KOSMDB. (2005). *Türkiye Uyuşturucu 2005 Raporu*. Ankara.
- Emniyet Genel Müdürlüğü / Kaçakçılık Organize Suçlar Müdürlüğü Raporu (2010). Emniyet Genel Müdürlüğü KOM Dairesi Başkanlığı Yayınları, KOM Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Erbay, E., Oğuz, N., Yıldırım, B., & Fırat, E. (2016). Alkol ve madde bağımlılığı olan bireylerin başa çıkma tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), 597-609.
- Erözkan, A. (2004). Lise Öğrencilerini Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 4, sayı 2, s. 155-175.
- Erözkan, A. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Karar Stratejileri, *Uluslar Arası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 2, sayı 3, s. 60-74.
- Fairbairn, W. & Ronald D. (1963). Synopsis of an Object-Relations Theory of the Personality, *International Journal of Psycho-Analysis*, 44, s. 224-225.
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A. G. (2009). Statistical power analyses using G* Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior research methods*, 41(4), 1149-1160.
- Friedman, S. R., Tempalski, B., Brady, J. E., West, B. S., Pouget, E. R., Williams, L. D., ... & Cooper, H. L. (2016). Income inequality, drug-related arrests, and the health of people who inject drugs: reflections on seventeen years of research. *International Journal of Drug Policy*, 32, 11-16.
- Furman, W. (2002). The emerging field of adolescent romantic relationships. *Current directions in psychological science*, 11(5), 177-180,
- Gardner, H. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic books.
- Geçtan, E. (2018). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*. Metis Yayınları. İstanbul.
- Geramian, N., Akhavan, S., Gharaat, L., Tehrani, A., & Farajzadegan, Z. (2012). Determinants of drug abuse in high school students and their related knowledge and attitude. *J Pak Med Association*, 62(3), 62-66.
- Goleman, D. (2005). *Duygusal Zeka Neden IQ ' dan Daha Önemlidir? (28. Baskı)*. B. S. Yüksel (çev.), İstanbul: Varlık Yayınları.

- Goleman, D. (2007). *Emotional Intelligence*, Bloomsbury Business Library - Management Library.
- Gorska, M. (2011). Psychometric properties of the Polish version of the Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ-R). *European Journal of Psychological Assessment*, 27(3), 186-192,
- Görgün S, Tiryaki A, Topbaş M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11:305-12.
- Görgün, S., Tiryaki, A. ve Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 11, 305-312
- Görgün, S., Tiryaki, A., & Topbas, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri*/Substance use and parental bonding styles among university students. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(4), 305.
- Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1987). The relationship between adaptive behavior and social skills issues in definition and assessment. *The Journal of Special Education*, 21(1), 167-181,
- Griffin, D., Bartholomew, K. (1994). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67 (3), 430-445.
- Hazan, C. Shaver, P. (1998). Bağlanma: Yakın İlişkilerle İlgili Araştırmalar İçin Bir Çerçeve, A. Dönmez (çev.), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt 31, sayı 1, 1-49.
- <http://www.yedam.org.tr/madde-olcegi>
- Ivey, M. (1993). Correlates of Prolonged Depression among Detoxified Alcoholics. *American Psychological Association*. Toronto: Paper presented at the Annual Meeting of the American Psychological Association.
- Kalantarkousheh, S. M., Rasouli, M., Abolfathi, R., & Nouri, N. (2014). Effectiveness of communication skills in decreasing addiction tendencies among male students from cities within Tehran province. *Euro J Experiment Bio*, 4(1), 64-70.
- Kanning, U. P. Development and validation of a German-language version of the Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ). *European Journal of Psychological Assessment*, 22(1), 43, (2006).

- Kar, I. N., Haynie, D. L., Luk, J. W., & Simons-Morton, B. G. (2018). Personal income and substance use among emerging adults in the United States. *Substance use & misuse*, 53(12), 1984-1996.
- Karadeniz, H., Birincioğlu, İ., Ketenci, H. Ç., & Karabacak, V. (2018). Doğu Karadeniz Bölgesinde Uyuşturucu Madde Kullanımının Değerlendirilmesi (2010-2013). *Karadeniz Chemical Science and Technology*, (2), 32-36.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, G. (2005). *Psikiyatri Kliniğinde Bir Yıllık Dönem Boyunca Yatan Hastalarda Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu Sıklığı*. 7. Adana: Çukurova Üniversitesi (ÇÜ), YYLT.
- Kasatura, İ. (1998). *Gençlik ve Bağımlılık*. (1. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi ve Bilgisayar San. Tic. LTD. ř.T.İ.
- Kavlak, O. şirin, A. (2009). Maternal Bağlanma Ölçeğinin Türk Toplumuna Uyarlanması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, cilt 6, sayı 1, s. 188202.
- Kaya, Y., & şahin, N. (2013). Kadınlarda madde kullanımı ve hemşirenin rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 10(1), 3-7.
- Kesebir, S. Kavzoğlu, Ö.S., Üstündağ, F.M. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, cilt 3, sayı 2, s. 321-342.
- Klein, M. (2012). Sevgi, *Suçluluk ve Onarım*. (2. Baskı). B. Habip (hızr.) İstanbul: Kanat Kitap.
- Koçum, E. (2012). *Bağımlılık Yapan Maddeler ve Etkileri*. 11. Kayseri.
- KOSMDB. (2014). Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, TUBİM 2014 Raporu.
- Köknel, Ö. (1998). *Alkol ve Madde Bağımlılığı*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Küçükşen, K., şener, MM., Tekin, HH. ve Demirci, B. (2016). Madde Bağımlısı Bireylerde Aile İşlevselliği Ve Sosyal Destek Algısı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 53, 199-212.
- Lee, J. E. (2017). *The Attachment System Throughout the Life Course: Review and Criticisms of Attachment Theory*. <http://www.personalityresearch.org/papers/lee.html>. (Erişim Tarihi: 12.04.2019).
- Levenson, R. W., & Gottman, J. M. Toward the assessment of social competence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46(3), 453, (1978).

- Liberman, M., Doyle, A., Markiewicz, D. (1999). Developmental Patterns in Security of Attachment to Mother and Father in Late Childhood and Early Adolescence: Associations With Peer Relations, *Child Development*, 70, 202-213.
- Markiewicz, D., Doyle, A. B. & Brendgen, M. (2001). The quality of adolescents' friendships: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviors, *Journal of Adolescence*, 24, 429-445.
- Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American psychologist*, 53(2), 205.
- Masterson, F. J. (2008). *Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından Kişilik Bozuklukları Klinik Bir Bütünleştirme*. H. Şentürk (çev.), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Matsudaira, T., Fukuhara, T., & Kitamura, T. (2008). Factor structure of the Japanese interpersonal competence scale. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 62(2), 142-151,
- McFall, R. M. (1982). A review and reformulation of the concept of social skills. *Behavioral assessment*.
- Mickelson, K. D., Kessler, R. C., & Shaver, P. R. (1997). Adult attachment in a nationally representative sample. *Journal of personality and social psychology*, 73(5), 1092.
- Morsünbül, Ü., Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 3(3), 553-570.
- Mutlu, E. (2000). Madde Bağımlılığı-Uçucu Maddeler. 22.
- Nezlek, J. B. Causal relationships between perceived social skills and day-to-day social interaction: Extending the sociometer hypothesis. *Journal of Social and Personal Relationships*. 18 (3), 386-403, (2001).
- Ögel, K. (2010). *Sigara, Alkol ve Madde Kullanım bozuklukları: Tanı, tedavi ve önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık*. (1. Baskı). İstanbul: Sena Ofset.
- Ögel, K. (2001). *Türkiye 'de Madde Bağımlılığı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. (2013). *Madde Kullanımı ve Bağımlılığın Nedenleri, Sigara, Alkol ve Diğer Bağımlılıklar Üzerine Bir Araştırma*. <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/etyoloji.pdf>. (Erişim Tarihi: 05.05.2019).

- Özdemir, G. (2011). *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı İle İlgili Görüşleri*. Ankara
- Özden, S. (1992). *Uyuşturucu madde bağımlılığı (Teşhis-Tedavi-Tedbir)*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Öztürk, M. (1992). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği Yayınları.
- Öztürk, M. O. Uluşahin, N. A. (2016). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. (14. Baskı). Ankara: Bayt Yayın Hizmetleri.
- Öztürk, M.O. & Uluşahin, A. (2014). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları: Psikoaktif Madde Kullanımına Bağlı Ruhsal Bozukluklar*. (12. Baskı). Ankara: Pelin Ofset Matbaacılık San. Ve Tic.,Ltd. Şti.
- Richardson, F. C., & Tasto, D. L. (1976). Development and factor analysis of a social anxiety inventory. *Behavior Therapy*, 7(4), 453-462.
- Riggio, R. E. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*. 51 (3), 649-660.
- Riggs, S. A., & Jacobvitz, D. (2002). Expectant parents' representations of early attachment relationships: Associations with mental health and family history. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 195.
- Rosenstein, D. S., & Horowitz, H. A. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of consulting and clinical psychology*, 64(2), 244.
- RP, O., & Phillips, J. (2017). Cannabis, alcohol use, psychological distress, and decision-making style. *Journal Of Clinical And Experimental Neuropsychology*, 670-681.
- Ruppert, F. (2011). *Travma, bağlanma ve aile konsültasyonları*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Rychen, D.S., & Salganik, L.H (2000). *Definition and selection of key competencies*. Fourth General Assembly of the OECD Education Indicators Programme. Tokyo, Japan.
- Saarni, C. (1999). *The development of emotional competence*. Guilford Press.
- Sardoğan, M.E., Karahan, T.F., Dicle, A.N., Menteş, Ö. (2007). Ebeveyne Bağlanma Düzeyine ve Anne-Babanın Boşanma-Birliktelik Durumuna Göre Çocuklarda Evlilik Çatışmasını Algılama Biçimleri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 23, s. 12-23.

- Savcı, M. ve Aysan, F. (2016). Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Kısa Formu'nun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *VIII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi* içinde (s.837-846). Çanakkale.
- Sayıl, I. (2000). *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Segrin, C. Social skills deficits associated with depression. *Clinical psychology review, 20(3)*, 379-403, (2000).
- Semrud-Clikeman, M. (2007). *Social competence in children*. Springer US.
- Solmuş, T. (2002). Romantik bağlanma: bebeklik dönemi bağlanma süreci, yetişkin bağlanma stilleri ve romantik ilişkiler. *Türk Psikoloji Bülteni, 24*, 105-113.
- Sonne, S., Nunes, E., Jiang, H., Tyson, C., Rotrosen, J., & Reid, M. (2010). The relationship between depression and smoking cessation outcomes in treatment-seeking substance abusers. *The American Journal on Addictions, 111-118*.
- Soygüt, G. (2004). Bir Düzeltici Bağlanma İlişkisi Olarak Psikoterapi: Psikoterapi Süreçlerinde Bağlanma ve Terapötik İttifak, *Türk Psikoloji Yazıları*, cilt 7, sayı 13, s. 63-77.
- Soysal, Ş. Bodur, Ş. İşeri, E. Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, sayı 8, s. 88-99.
- Spitzberg, W.R., & Cupach, B.H. (1989). *Handbook of Interpersonal Competence Research*. New York: Springer-Verlag,
- Sposito, V. A., Hand, M. L., & Skarpness, B. (1983). On the efficiency of using the sample kurtosis in selecting optimal lpestimators. *Communications in Statistics - Simulation and Computation, 12(3)*, 265-272.
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review, 93*, 119-135.
- Sümer, N., Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirilmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi, 14 (43)*. 71-106
- Sümer, N., Oruçlar, Y., & Çapar, T. (2015). Bağlanma ve Bağımlılık: Kuramsal Çerçeve ve Derleme Çalışması. *Bağımlılık Dergisi, 16(4)*, 192-209.
- Şahin, E.E. (2013). *Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinde Utangaçlık: Benlik Saygısı, İlişki Başlatma, Kendini Açma, Etki Bırakma, Duygusal Destek ve Çatışma Yönetimi Değişkenlerinin Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin,

- Şahin, Ö.(2017). *Madde Bağımlılığı Tanısı Almış Kişilerde Benlik Saygısı İle Sosyal Fobi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şirvanlı-Özen, D. (2004). Effects of Marital Conflict on Adolescent Children: A Study in Turkish, *Journal of Divorce and Remarriage*, 41(1/2). 137157.
- Tarhan, N., & Nurmedov, S. (2015). *Bağımlılık Nasıl Gelişir*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşkent, A. (2010). *Alkol Ve/Veya Madde Bağımlıları ile Bağımlılığı Olmayan Bireylerin Savunma Mekanizmaları Açısından Karşılaştırılması, Çocukluk Çağı Travmaları, Disosiyatif Yaşantılar ve Bağımlılık Şiddetinin Savunma Mekanizmaları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi/SBE, İstanbul.
- Tekalan, A. (2012). Uyuşturucu Maddelere Genel Bir Bakış. Yeşilay, Bağımlılık Tedavisi, *Aylık Sağlık, Eğitim ve Kültür Dergisi*, 87 (936).
- Thompson, R. (2006). Erken Dönemde Bağlanma ve Sonraki Gelişim Üzerindeki Etkileri, *Türk Psikoloji Bülteni*, cilt 12, sayı 38, s. 113-120.
- Tüzün, O. Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji, *Düşünen Adam Dergisi*, cilt 19, sayı 1, s. 24-39.
- Uğurlu, T.T., Şengül, C.B., Şengül, C. (2012). Bağımlılık Psikofarmakolojisi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1):37-50.
- Ulukoca, N., Gökgöz, Ş., & Karakoç, A. (2013). Kırklareli üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi*, 18(4), 230-234.
- UNODC. (2014). *World Drug Report 2014*. New York: United Nations.
- Uzbay İ.T. (2011). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
- Uzbay, İ. (2009). Madde Bağımlılığı. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
- Uzun, S., & Kelleci, M. (2018). Lise Öğrencilerinde Madde Bağımlılığı: Madde Bağımlılığından Korunma Konusundaki Öz Yeterlikleri ve İlişkili Faktörler. *Dusunen Adam*, 31(4), 356-363.
- Vaitkiene, I, & Kiliuviene, D. (2010). Social competence and teenagers'self-assessment. *Sociahmai moks^ socml sconces*,

- Vorobjov, S., Saat, H., & Kull, M. (2014). Social skills and their relationship to drug use among 15-16-year-old students in Estonia: an analysis based on the ESPAD data. *Nordic studies on alcohol and drugs*, 31(4), 401-412.
- Waters, E. ve Sroufe, L. A. (1983). Social competence as a developmental construct. *Developmental Review*, 3 (1), 79-97.
- Weismann, M., Berry, O., Warner, V., Gamberoff, M., Skipper, J., Talati, A. & Wickramaratne, P. (2016). A 30-Year Study of 3 Generations at High Risk and Low Risk for Depression. *American Medical Association*, 970-977.
- Wiemann, J. M. Explication and test of a model of communicative competence. *Human Communication Research*, 3(3), 195-213, (1977).
- Wilson, S. R., Lubman, D. I., Rodda, S., Manning, V., & Yap, M. B. (2018). The impact of problematic substance use on partners' interpersonal relationships: qualitative analysis of counselling transcripts from a national online service. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 1-8.
- Wu, Z. H., Tennen, H., Hosain, G. M., Coman, E., Cullum, J., & Berenson, A. B. (2016). Stress mediates the relationship between past drug addiction and current risky sexual behaviour among low-income women. *Stress and Health*, 32(2), 138-144.
- Yılmaz Çubuk, Ç. (2011). *Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yılmaz, N. (2015). Alkol ve Madde Bağımlılığı: Bireysel ve Toplumsal Sonuçları.
- Yu XD, Y. J. (2017). The relationship among depression, anxiety, stress and addictive substance use behavior in 5 935 secondary vocational students. *Zhonghua Yu Fang Yi Xue Za Zhi*, 226-231.
- Ziyalar, A. (1999). *Sosyal Psikiyatri*. İstanbul: Yüce Yayınları.

8. EKLER

I. BÖLÜM: MADDE KULLANIMINI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ			
1	Son bir yıl içinde ne sıklıkta [madde] kullandınız? ☐ Hiçbir zaman ☐ En az 1 kez ☐ Üçten fazla kez		
Lütfen aşağıdaki ifadelere ilişkin yanıtınızı belirtiniz		Hiçbir zaman	Bazen
1	[Maddeyi] kestiğinizde veya azalttığımızda bazı sorunlar ortaya çıktı mı? (örneğin uykusuzluk, terleme, sinirlilik, huzursuzluk, titreme vb)	1	2
2	[Madde] kullandığınız için hayatınızdaki başka etkinliklerden vazgeçtiğiniz oldu mu? (örneğin aile ziyaretleri, hobiler, sosyal ilişkiler vb)	1	2
3	[Madde] kullanmak beden veya ruh sağlığınızı olumsuz yönde etkiledi mi?	1	2
4	[Madde] kullanmanız, az sonra sayacağım yaşam alanlarından birisi üstünde olumsuz etkileri oldu mu? Aile ilişkilerinizde? Arkadaşlarınızla olan ilişkilerinizde? Eğitim hayatınızda? İş hayatınızda?	1	2
5	Gündüz saatlerinde de [madde] kullandığınız oldu mu?	1	2
6	Hayatınız boyunca hiç damar yoluyla bir madde kullandığınız oldu mu?	1	2

II. BÖLÜM: KİŞİLERARASI YETERLİK ÖLÇEĞİ						
Aşağıda kişilerarası ilişkilerde yaşayabileceğiniz farklı durumlara ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Sizden istenen bu ifadeleri okuduktan sonra bu ifadeleri değerlendirmeniz ve bu ifadelerde ne kadar iyi olduğunuzu çarpı (X) işareti koyarak belirtmenizdir. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. -						
		Hiçbir zaman iyi değilim	Nadiren iyiyim	Sıklıkla iyiyim	Genellikle iyiyim	Her zaman iyiyim
1	Yeni tanıştığımız bir kişiye "beraber oyun oynamak veya sinemaya gitmek gibi bir şeyler yapalım" demede	1	2	3	4	5
2	Birisi üzgün ve mutsuz olduğunda onun kendisini daha iyi hissetmesini sağlamada	1	2	3	4	5
3	Kendi isteğinizi insanlara kabul ettirmede	1	2	3	4	5
4	Başkalarına kendinizle ilgili özel şeyleri söylemede	1	2	3	4	5
5	Anlaşmazlıkları, durumu daha çok kötüleştirmek yerine daha iyi hale getiren bir yolla çözümede	1	2	3	4	5
6	Kendi tarzınızla yeni ilişkiler geliştirmede	1	2	3	4	5
7	Başkalarının problemlerinin anlaşıldığını onlara hissettirmede	1	2	3	4	5
8	Bir sorumluluğu üstlendiğinizde kontrolü ele almada	1	2	3	4	5
9	Hassas yönlerinizi başkalarının görmesine izin vermede	1	2	3	4	5
10	Anlaşmazlıkları her iki tarafı da mutlu edecek şekilde çözümede	1	2	3	4	5
11	Yeni tanıştığımız insanları daha iyi tanımak için sohbeti sürdürmede	1	2	3	4	5
12	İnsanlara önemli kararlarıyla ilgili duygu ve düşünceleri üzerinde düşünmeleri konusunda yardım etmede	1	2	3	4	5
13	Kendinizi savunmada	1	2	3	4	5
14	Birisine kendinizle ilgili mahcup edici şeyleri söylemede	1	2	3	4	5
15	Yaşadığımız anlaşmazlıkları hem karşı tarafı hem de kendinizi kırmadan ve gücendirmeden çözümede	1	2	3	4	5
16	Yeni tanıştığımız insanlara kendinizi tanıtmada	1	2	3	4	5
17	Zorlayıcı ya da üzücü olayların üstesinden gelme konusunda insanlara yardım etmede	1	2	3	4	5
18	Birisinin sizinle aynı görüşte olmasını sağlamada	1	2	3	4	5
19	Bir başkasına açılmada ve kendinizle ilgili her şeyi bilmesine izin vermede	1	2	3	4	5

20	Anlaşmazlıkları çözerken her iki tarafında kazançlı çıkmasını sağlamada	1	2	3	4	5
21	Yeni tanıştığın bir insanı telefonla arayıp birlikte bir şeyler yapalım demede	1	2	3	4	5
22	Birisi sorunları hakkında konuştuğu zaman onunla gerçekten ilgilendiğinizi göstermede	1	2	3	4	5
23	Ne yapılması gerektiğine karar vermede	1	2	3	4	5
24	Kişisel düşünce ve duygularınızı başkaları ile paylaşmada	1	2	3	4	5
25	Anlaşmazlıkları büyük tartışmalara yol açmadan çözmede	1	2	3	4	5
26	Yeni insanlar tanımak için yabancı olduğunuz ortamlara gitmede	1	2	3	4	5
27	Başkalarına problemlerini daha iyi anlamaları için yardımcı olmada	1	2	3	4	5
28	Kendi görüşlerinizi ve isteklerinizi dile getirmede	1	2	3	4	5
29	Kimsenin bilmesini istemediğiniz şeyleri birisine anlatmada	1	2	3	4	5
30	Anlaşmazlıkları hızlı bir şekilde çözmede	1	2	3	4	5
31	Yeni tanıştığınız insanların üzerinde iyi bir ilk izlenim bırakmada	1	2	3	4	5
32	Başkalarının işine yarayacak tavsiye vermede	1	2	3	4	5
33	Başkalarına istediğinizi yaptırmada	1	2	3	4	5
34	Başka insanlarla ilgili gerçek duygularınızı birisiyle paylaşmada	1	2	3	4	5
35	Çatışma anında öfkenizi kontrol etmede	1	2	3	4	5
36	Yeni tanıştığımız insanlarla beraberken ilginç ve eğlenceli olmada	1	2	3	4	5
37	İnsanlar problemleri hakkında size içini dökerken onları dinlemede	1	2	3	4	5
38	Nereye gidileceği veya ne yapılacağına karar vermede	1	2	3	4	5
39	Önemli şeyler hakkında başkalarına kişisel düşüncenizi söylemede	1	2	3	4	5
40	Hatanın kendinizde olduğunu anladığınız bir anlaşmazlıkta hatadan geri dönmeye	1	2	3	4	5

III. BÖLÜM: YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ÖLÇEĞİ

Aşağıda verilen maddeler işinizi farklı yönleriyle ele almaktadır. Kendinize "işimin bu yönünden ne kadar memnunum?" sorusunu sorunuz ve cevabınızı belirtiniz.		Hic katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Çok katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum
1	İhtiyaç duyduğumda romantik ilişki yaşadığım kişinin yardımına başvurmak benim için faydalı olur	1	2	3	4	5
2	Romantik ilişki yaşadığım kişi tarafından sevildiğime ilişkin çok fazla güvence beklerim.	1	2	3	4	5
3	Romantik ilişki yaşadığım kişiye yakın olmayı istememe rağmen kendimi geri çekmeye devam ediyorum.	1	2	3	4	5
4	Romantik ilişki yaşadığım kişi/kişiler bana istediğim kadar yakın olmayı istemiyor.	1	2	3	4	5
5	Rahatlama ve güvence dahil birçok şeyi romantik ilişki yaşadığım kişiden beklerim.	1	2	3	4	5
6	İnsanlara çok yakın olmayı istemem onları bazen ürkütür.	1	2	3	4	5
7	Romantik ilişki yaşadığım kişiye gereğinden fazla yakın olmaktan kaçınıyorum.	1	2	3	4	5
8	Genellikle terkedilmekten korkmam.	1	2	3	4	5
9	Genellikle sorunlarımı ve kaygılarımı romantik ilişki yaşadığım kişi ile konuşurum.	1	2	3	4	5
10	Romantik ilişki yaşadığım kişi/kişiler ihtiyaç duyduğumda yanımda olmadığında hayal kırıklığına uğrarım.	1	2	3	4	5

11	Romantik ilişki yaşadığım kişi/kişiler bana çok yakınlaştığında gergin hissederim.	1	2	3	4	5
12	Romantik ilişki yaşadığım kişiyi/kişileri önemsedğim kadar onun/onların beni önemsemeyeceğinden endişelenirim.	1	2	3	4	5

IV. BÖLÜM: DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1	Cinsiyeti: ☐ Erkek ☐ Kadın
2	Yaşı:
3	Medeni durumu: ☐ Evli ☐ Bekar
4	Öğrenim durumu: ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul mezunu ☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu ☐ Üniversite ve üzeri
5	Kimlerle birlikte yaşıyor: ☐ Ebeveynleri ☐ Yakınları ☐ Eş ve çocukları ☐ Yalnız ☐ Sosyal kurum ☐ Evsiz
6	Kardeş sayısı: ☐ Tek çocuk ☐ Bir kardeşi var ☐ İki kardeşi var ☐ Üç kardeşi var ☐ Dört ve üzeri kardeşi var
7	Yaşadığı bölge: ☐ İl ☐ İlçe ☐ Köy
8	Çalışma durumu ☐ Çalışıyor ☐ Çalışmıyor
9	Meslek ☐ İşçi ☐ Memur ☐ Esnaf ☐ Emekli ☐ Diğer
10	Yaşadığı hanenin aylık gelir miktarı (TL): ☐ 1000 TL ve altı ☐ 1001-2000 TL ☐ 2001-3000 TL ☐ 3001-4000 TL ☐ 5001-6000 TL ☐ 6001 TL ve üzeri
11	Daha önce tanısı koyulmuş bir psikiyatrik rahatsızlığı var mı: ☐ Yok ☐ Var (.....)
12	Hastanede yatış sayısı ☐ Yatışı yok ☐ Tek yatış ☐ İki yatış ☐ Üç yatış ☐ Dört ve üzeri yatış
13	Ailede psikiyatrik hastalık öyküsü ☐ Yok ☐ Var
14	Ailede madde kullanımı ☐ Yok ☐ Var

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

SAYI : 149
KONU: Etik Kurul İzni

28.12.2018

Sayın; Mert Gül

Haliç Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından yapmış olduğunuz başvuru incelenmiş olup, Dr. Öğr. Üye. Atilla Tekin'in danışmanlığında planladığı "Madde Kullanan ve Kullanmayan Yetişkinlerin Kişiler Arası Yetkinlik Düzeylerinin Yakın İlişkilerindeki Yaşantıları ile İlişkisi" isimli araştırmanız kurulumuzun 28.12.2018 tarihli toplantısında etik yönden uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize sunarım.

Prof. Dr. Melek Güneş YAVUZER
Etik Kurul Başkanı

EK.Etik Kurul Kararı

Sütlüce Mah. İmrahor Cad. No:82 Beyoğlu- İSTANBUL
Tel: 0212 924 24 44/2704 Faks: 0212 343 08 78
etikkurul@halic.edu.tr İnternet:www.halic.edu.tr

TC
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK
KURULU

Yayın Tarihi :10.12.2015
Revizyon Tarihi :25.01.2016
Revizyon No : 01
Sayfa No : 1 / 1

KARARLAR

Tarih:28 Aralık 2018

Karar No :14

Toplantı Sayısı:11

Mert Gül'ün Dr. Öğr. Üye. Atilla Tekin'in danışmanlığında planladığı "Madde Kullanan ve Kullanmayan Yetişkinlerin Kişiler Arası Yetkinlik Düzeylerinin Yakın İlişkilerindeki Yaşantıları ile İlişkisi" konulu çalışması incelendi, yapılan inceleme sonucunda araştırmanın etik yönden uygun olduğuna karar verildi.

ÜYELER

Adı-Soyadı	Alanı	Kurumu	Araştırma ile İlişkisi	Toplantıya Katılma	İmza
Prof. Dr. Güneş YAVUZER (Başkan)	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Prof. Dr. Kut SARPYENER	Antrenörlük	Haliç Üniversitesi Beden Eğt. ve Spor Yük. Okulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Prof. Dr. Filiz AÇKURT	Beslenme ve Diyetetik	Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Prof. Dr. Burcu IRMAK YAZICIOĞLU	Moleküler Biyoloji Genetik	Haliç Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Dr. Öğr. Üye. Leman KUTLU (Yürütücü Sekreter)	Ebelik	Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Dr. Öğr. Üye. İlhan ODABAŞ	Spor Yöneticiliği	Haliç Üniversitesi Beden Eğt. ve Spor Yük. Okulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Dr. Öğr. Üye. Atilla TEKİN	Psikoloji	Haliç Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Dr. Öğr. Üye .Nevra ALKANLI	Biyofizik	Haliç Üniversitesi Tıp Fakültesi Temel Tıp Bilimleri	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Dr. Öğr. Üye . Berrak YIĞIT	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	
Dr. Öğr. Üye . Maral TÖRENLİ ÇAKIROĞLU	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	Haliç Üniversitesi İşletme Fakültesi	Var ☐ Yok ☐	Evet ☐ Hayır ☐	

ETKU:10

9. ÖZGEÇMİŞ

1995 yılında Düzce'de doğdu. İlk öğrenimini Kocaeli İzmit Özel Atafen İlköğretim Okulu'nda, orta öğrenimini ise İzmir Gaziemir Atatürk Ortaokulu'nda tamamladı. Liseyi İzmir Konak Anadolu Lisesi'nde okudu. Haliç Üniversitesi Psikoloji bölümünü bitirdi. 2017 yılında Haliç Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı'na başladı.